

Spolne i vrijednosne odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece

---

Medvidović, Milani

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:484205>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Milani Medvidović

**SPOLNE I VRIJEDNOSNE ODREDNICE
STAVA PREMA TJELESNOM
KAŽNJAVANJU DJECE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

MILANI MEDVIDOVIĆ

**SPOLNE I VRIJEDNOSNE ODREDNICE
STAVA PREMA TJELESNOM
KAŽNJAVANJU DJECE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv.prof.dr.sc. Miroslav Rajter

Zagreb, 2022.

Sažetak

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati razlike u opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece na temelju spolnih i vrijednosnih odrednica te utvrditi kako je iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu povezano s tim razlikama. Istraživanje je provedeno putem interneta na uzorku od 582 studenta s područja Hrvatske sastavljenog od jednakog broja muškaraca i žena. Kako bi se istražilo opravdavanje tjelesnog kažnjavanja konstruirana je Kratka situacijska skala stava prema tjelesnom kažnjavanju koja sadrži opis konkretnog događaja, dok je kao mjera osobnih vrijednosti korišten Prikaz osobnih vrijednosti. Provedbom složene analize varijance utvrđeno je kako postoje statistički značajne razlike u opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece s obzirom na spol promatrača, spol roditelja i spol djeteta. Muškarci više od žena opravdavaju tjelesno kažnjavanje djece te je ono najviše opravdano u situaciji u kojoj majka kažnjava sina. Tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu značajno je povezano s ovim razlikama. Studenti koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu skloniji su opravdavanju. Također, nizak rezultat na skali univerzalizma te visok na skali tradicije, moći i hedonizma povezani su s izraženijom sklonosti opravdavanja tjelesnog kažnjavanja djece.

Ključne riječi: Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece, spolne razlike, iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu, osobne vrijednosti

Abstract

This study aimed to examine the differences in the justification of corporal punishment of children based on sex and value determinants and determine how the experience of corporal punishment in childhood is related to these differences. The research was conducted online on a sample of 582 students from Croatia composed of an equal number of men and women. To explore justification of corporal punishment Short Situation Scale of Attitude Towards Corporal Punishment was constructed, which contains a description of a specific event while the Presentation of Personal Values was used as a measure of personal values. A complex analysis of variance found that there were statistically significant differences in the justification of corporal punishment of children about the sex of the observer, the sex of the parents and the sex of the child. Men justify corporal punishment more than women and it is most justified in a situation where a mother punishes her son. Corporal punishment in childhood is significantly associated with these differences. Students who experienced corporal punishment in childhood are more prone to justification. Also, a low score on the scale of universalism and a high score on the scale of tradition, power and hedonism are associated with a more pronounced tendency to justify corporal punishment of children.

Keywords: Attitude towards corporal punishment, sex differences, parental corporal punishment in childhood, personal values

Sadržaj

Uvod	1
<i>Tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje</i>	2
<i>Stav prema tjelesnom kažnjavanju</i>	3
<i>Spolne odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju</i>	6
<i>Vrijednosti</i>	9
<i>Posljedice tjelesnog kažnjavanja djece</i>	10
Cilj i problemi	12
Metoda	13
<i>Sudionici</i>	13
<i>Instrumenti</i>	13
<i>Kratka situacijska skala stava prema tjelesnom kažnjavanju</i>	13
<i>Prikaz osobnih vrijednosti</i>	14
<i>Postupak</i>	14
Rezultati	15
Rasprava	22
Zaključak	32
Literatura	33
Prilog	39
<i>Kratka situacijska skala stava prema tjelesnom kažnjavanju</i>	39

Uvod

Istraživanja stava prema tjelesnom kažnjavanju od iznimne su važnosti za područje nasilja nad djecom. Stav prema tjelesnom kažnjavanju značajan je prediktor tjelesnog kažnjavanja djece. Gershoff (2002) navodi kako je vjerovanje u prevladavanje pozitivnih nad negativnim ishodima ovoga oblika nasilja povezano s većom vjerojatnošću primjene. Uz Gershoff (2002), Holden i suradnici (1999) ističu kako opravdavanje tjelesnog kažnjavanja predviđa njegovu učestalost i intenzitet. Izraženije opravdavanje povezano je s češćim i intenzivnijim tjelesnim kažnjavanjem djece. Istraživačice koje su, među ostalima, u Hrvatskoj dale prilog ovome području istraživanja su Pećnik i Tokić (2011). Iz njihova se istraživanja može zaključiti kako je uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja prediktor učestalijeg tjelesnog kažnjavanja kod roditelja. Određena istraživanja produbila su ovu tezu i usmjerila se na razlike među roditeljima pa Rajter i suradnici (2016) iznose kako majke i očevi imaju podjednako izražene stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece. U ovom radu iznosi se i zabrinjavajuća činjenica da trećina roditelja ima pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju. Žakula Desnica (2010) pak navodi da je istraživanjem u europskim zemljama (ovisno o pojedinoj zemlji) utvrđeno da čak od 70% do 99% roditelja smatra takvo kažnjavanje prihvatljivim, a od 47% do 90% tjelesno kažnjava djecu. Kada se naglasak stavi na opravdavanje nasilja s obzirom na spol roditelja i djeteta, Pećnik i Brunnberg (2005) navode kako je tjelesno kažnjavanje više osuđivano kada je počinitelj otac, a žrtva djevojčica. Kako autorice pojašnjavaju, kažnjavanje dječaka smatra se društveno prihvatljivijim nego kažnjavanje djevojčica. Također, tjelesno kažnjavanje djevojčica povezuje se s potencijalnim seksualnim zlostavljanjem, posebice kod stručnjaka.

Rajter (2019) pojašnjava kako praćenje nasilja u obitelji nije sustavno. Često se koriste mali i nereprezentativni uzorci te različiti metodološki pristupi što onemogućuje praćenje promjena u prevalenciji nasilja nad djecom u obitelji. National Research Council (1993) navodi problem nejasnog definiranja neprihvatljivih i štetnih roditeljskih ponašanja, razlike u definiranju tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja u znanstvene, pravne i kliničke svrhe, nejasnoće u interpretaciji postupka s obzirom na dob, spol, narodnost, odnos s počiniteljem i kontekst. Osim navedenih izazova, u većini dosadašnjih istraživanja stava prema tjelesnom kažnjavanju djece uglavnom su korišteni upitnici kojima se stav prema tjelesnom kažnjavanju mjerio na teorijskoj razini. Jedan od nedostataka takvih skala jest socijalno poželjno

odgovaranje ispitanika čime se dobivaju rezultati koji nisu u skladu s epidemiološkim podacima o primjeni tjelesnog kažnjavanja, a koji ukazuju na visoku raširenost (Rajter, 2019). U svrhu izbjegavanja navedenog nedostatka, u ovom diplomskom radu stavovi prema tjelesnom kažnjavanju djece ispitat će se na konkretnom događaju (vinjeti) u kojoj je prikazana hipotetska situacija sukoba između roditelja i djeteta koja završava tjelesnim kažnjavanjem. Cilj vinjete je kontekstualizirati situaciju tako da se ispitanicima koji imaju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju omogući opravdavanje ponašanja roditelja, odnosno da se umanju socijalno poželjno odgovaranje.

Tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje

Tjelesno kažnjavanje može se definirati kao svaki oblik kažnjavanja pri kojem se upotrebljava tjelesna sila i čija je namjera nanijeti bol ili nelagodu. Tjelesno kažnjavanje najčešće se odnosi na udaranje djece rukom ili predmetom, ali isto tako obuhvaća bacanje ili tresenje djece, štípanje, grebanje, čupanje kose, udaranje nogom, nanošenje opekline, prisilno stavljanje u neugodni položaj ili pak prisiljavanje na gutanje (Odbor za prava djece Ujedinjenih naroda, 2006). Navedena definicija jedna je od pokušaja definiranja tjelesnog kažnjavanja. Ovaj oblik nasilja u obitelji obuhvaća razne postupke koji variraju u intenzitetu, učestalosti i sredstvima što otežava postavljanje dosljedne i općeprihvaćene definicije (Pećnik, 2003). Tjelesno kažnjavanje tako možemo definirati i kao postupanje poduzeto zbog kažnjavanja djeteta koje bi se, ako bi bilo usmjereno na odraslu osobu, smatralo nezakonitim napadom (Izgradnja Europe za djecu i s djecom, 2008), ali i kao upotrebu sile s namjerom nanošenja boli, a ne ozljede, s ciljem kontrole ili ispravljanja ponašanja djeteta (Straus i Donnelly, 2017).

Tjelesno kažnjavanje se često poistovjećuje s tjelesnim zlostavljanjem. Velki i Bošnjak (2012) navode kako je tjelesno zlostavljanje djece oblik nasilja u obitelji koje se jednostavno i sveobuhvatno može objasniti kao nanošenje ozljeda djetetu tjelesnim putem. Međutim, kao i kod tjelesnog kažnjavanja, definicije tjelesnog zlostavljanja vrlo su složene i različite. Definicija tjelesnog zlostavljanja varira ovisno o socijalnim, pravnim i medicinskim aspektima specifičnim za kulturu (Rajter, 2013). Prema WHO tjelesno zlostavljanje djece jest „namjerno korištenje fizičke sile koje ima za posljedicu ili ima visoku vjerojatnost izazivanja štete po djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo“ (*European Network of National Observatories on Childhood - ENNOC*, 2009). Miller-Perrin i suradnici (2009) navode da je tjelesno zlostavljanje čin koji uključuje očiglednu ozljedu ili ugrožava dijete. Pod tim podrazumijevaju iznimno gruba, ali i neodgovorna roditeljska postupanja čije posljedice mogu,

ali i ne moraju biti vidljive. Kao primjer neodgovornih roditeljskih ponašanja koja dovode u neposrednu opasnost djetetov život ili zdravlje, Žakula Desnica (2010) navodi izlaganje djeteta vremenskim nepogodama, onemogućavanje potrebnog sna i izlaganje senzornim opterećenjima. Isto tako, primjerima nebrige smatra se i dostupnost otrovnih tekućina, nesprječavanje igre s opasnim predmetima, ali i nepružanje potrebne pomoći.

Unatoč velikom broju pokušaja postavljanja općeprihvaćene definicije tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja, problem kontekstualizacije i operacionalizacije još uvijek je prisutan. Određen broj istraživača smatra tjelesno zlostavljanje i tjelesno kažnjavanje dvjema točkama na istom kontinuumu. Kao razliku najčešće navode intenzitet koji se odnosi na težinu nasilnog ponašanja, a čest pokazatelj je postojanje tjelesne ozljede. Ponašanje koje se procjenjuje nisko rizičnim (koje ne uzorkuje ili uzrokuje lakše tjelesne ozljede) smatra se kažnjavanjem. Oprečno, ponašanje koje se procjenjuje visoko rizičnim (koje uzrokuje teže tjelesne ozljede) karakterizira se kao zlostavljanje (Pećnik, 2006). Osim intenziteta, prečesto tjelesno kažnjavanje također se može smatrati zlostavljanjem pa se tako razlikuju kronični obrasci od onih incidentalnih (*National Research Council*, 1993). Navedeni kriteriji ne ukazuju nužno na ozbiljnost nasilja i zanemaruju psihičke posljedice koje ostavlja na žrtvu (Pećnik, 2006). Pljuska, udaranje predmetom ili pak guranje samo su neki od primjera koji nužno ne uzrokuju vidljive posljedice, ali predstavljaju rizik za razvoj djeteta. Osim intenziteta i učestalosti, definicija tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja nerijetko obuhvaća namjeru počinitelja nasilja. Prema Strausu i Donnellyju (2017) tjelesno kažnjavanje se primjenjuje s namjerom nanošenja boli, a ne ozljede, s ciljem kontrole ili ispravljanja ponašanja djeteta. Međutim i ovaj kriterij je sporan pa Pećnik (2006) navodi kako je primjena nasilja ponekad više povezana s emocionalnim stanjem roditelja nego kontrolom djetetova ponašanja. U nizu objašnjenja pronalazi se i Azarino (1991) prema kojem su tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje različite vrste roditeljskog ponašanja pri kojem se, za razliku od zlostavljanja, tjelesno kažnjavanje interpretira kao krajnja točka na kontinuumu „normalnog“ roditeljskog ponašanja.

Stav prema tjelesnom kažnjavanju

Iako je od 1999. u Republici Hrvatskoj tjelesno kažnjavanje zabranjeno Obiteljskim zakonom, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji te Kaznenim zakonom, određen broj roditelja još uvijek tjelesno kažnjava djecu (Rajter, 2019). Istraživanjem iz 2006. Pećnik je utvrdila da

je 93,4% studenata doživjelo neki oblik tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. U knjizi „Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece“ (2006) Pećnik prikazuje istraživanje provedeno na djeci osnovnih i srednjih škola. Između 71% i 86% djece tijekom života doživjelo je neki oblik tjelesnog nasilja od roditelja. Vrijedni, ali i zabrinjavajući podaci, dobili su se istraživanjem Ajduković i suradnika (2012), prikupljenih u sklopu međunarodnog istraživanja BECAN (*Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect*) prema kojem je 56,1% učenika petog razreda, 68,4% učenika sedmog razreda i 72,3% učenika drugog razreda srednje škole tjelesno kažnjavano tijekom života.

Jedno od potencijalnih objašnjenja dobivenih rezultata odnosi se na područje stavova. Stav je stečena, relativno trajna i stabilna organizacija pozitivnih ili negativnih emocija, vrednovanja i reagiranja prema nekom objektu. Može se formirati neposrednim iskustvom, ali i posredno, u interakciji sa socijalnom okolinom. Ključno obilježje stava jest da nije rezultat racionalnog razmatranja. Saznanje o nekom objektu koje se sastoji od emocionalne, kognitivne i ponašajne komponente najčešće je evaluativno pa pokušaj mijenjanja znači napad na sustav vrijednosti osobe (Furlan i sur., 2005). Upravo stav prema tjelesnom kažnjavanju jedan je od najznačajnijih prediktora tjelesnog kažnjavanja. Osobe koje primjenjuju tjelesno kažnjavanje najčešće imaju pozitivne stavove o istom (Taylor i sur., 2011). Gershoff (2002) i Gagné i suradnici (2007) jedni su od brojnih istraživača koji navode kako osobe s pozitivnim stavom vjeruju da primjena tjelesnog kažnjavanja nije povezana sa štetnim posljedicama na djetetov razvoj. Gagné i suradnici (2007) dodatno pojašnjavaju kako su pojedinci koji vjeruju da kažnjavanje ne izaziva ili rijetko izaziva tjelesne ozljede oni koji u najvećoj mjeri podržavaju nasilje.

Pećnik i suradnice (2011) provele su istraživanje u kojem je jedan od ciljeva bio, na uzorku od 600 odraslih građana Republike Hrvatske, ispitati uvjerenja o tjelesnom kažnjavanju. Iz dobivenih rezultata jasno je kako trećina sudionika smatra da je „za pravilan odgoj nužno ponekad udariti dijete“. Iz ovoga se može zaključiti kako gotovo trećina sudionika percipira tjelesno kažnjavanje nužnom odgojnom metodom. Trećina njih misli da je „opravdano udarati dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga“, a čak 50% se potpuno ili uglavnom slaže da je „u redu udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu“. Sličan nalaz potvrđuje se u istraživanju Rajtera i suradnika (2016) gdje trećina roditelja ima pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju, a većina njih smatra kako je tjelesno

kažnjavanje široko rasprostranjena pojava. Samo 17,7% sudionika izrazilo je izrazito negativan stav i neopravdanje. Trbus i suradnici (2015) provedu su istraživanje na uzorku od 5076 sudionika. Prema dobivenim rezultatima 41,8% mladih, 31,9% roditelja, 32,3% djelatnika škole i 6,7% djelatnika vrtića smatra da je „opravdano udariti malo dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi“. Također, 42,5% mladih, 22,8% roditelja, 20,6% zaposlenika škole i 3,7% zaposlenika vrtića slaže se s tvrdnjom da „poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta“. Važno je istaknuti i da 16,6% mladih izjavljuje da će kao roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje kada dijete to zaslužuje, dok 20% nije sigurno. Iz prikazanih podataka jasna je neinformiranost mladih, roditelja, ali i stručnih osoba o potencijalno štetnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja kao i još uvijek nejasno formiran stav mladih oko tjelesnog kažnjavanja djece. To razdoblje pravo je vrijeme izlaganja mladih ljudi preventivnim i edukativnim programima kako bi se prilikom formiranja stava kritički odnosili prema tradicionalnim obrascima koje zagovara i modelira okolina. U sklopu projekta *Od politike do stvarnosti- promjena stavova i praksi od tjelesnog kažnjavanja do mjera za zaštitu djece*, Hrabri telefon (2017) proveo je istraživanje čiji je cilj bio ispitati stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece. Prema dobivenim rezultatima, 52% sudionika smatra da se tjelesno kažnjavanje generalno ne bi smjelo koristiti, ali ga ipak opravdavaju u pojedinim situacijama. Njih 7% smatra da se može koristiti u situacijama kada bi moglo biti učinkovito, 2% ne može procijeniti, a tek 39% uviđa štetne posljedice i smatra tjelesno kažnjavanje neopravdanim.

Konzistentni podaci o opravdavanju i prevalenciji tjelesnog kažnjavanja djece pronalaze se i u stranim istraživanjima. Žakula Desnica (2010) u svom radu navodi rezultate istraživanja koja su se provela u Europi. Od 70% do 99% roditelja (ovisno o državi) smatra tjelesno kažnjavanje prihvatljivim, a od 47% do više od 90% roditelja tjelesno kažnjava djecu.

Taylor i suradnici (2016) navode kako je najčešće opravdanje tjelesnog kažnjavanja navođenje vlastita iskustva („I mene su tukli pa sam dobro ispao/ispala“), zatim vjerovanje u pozitivne posljedice. Navode interpretiranje tjelesnog kažnjavanja kao disciplinske odgojne metode, a ne zlostavljanja, vjerovanje da su novije generacije „gore“ od prethodnih te uvjerenje da ostale disciplinske metode nisu učinkovite.

Spolne odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju

Prilikom istraživanja stavova prema tjelesnom kažnjavanju, određeni istraživači usmjerili su se na spolne razlike počinitelja, žrtava nasilja, ali i promatrača. U spomenutom istraživanju Pećnik i suradnika (2011) u kojem su se ispitivala uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim ponašanjima nije utvrđena značajna razlika u spolu. Muškarci i žene u jednakoj mjeri opravdavaju tjelesno kažnjavanje djece. Ovaj nalaz potvrđuje se rezultatima istraživanja Pećnik i Tokić (2011) koje su također potvrdile da su uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja prediktori učestalijeg tjelesnog kažnjavanja i kod majki i kod očeva. U istraživanju Rajtera i suradnika (2016) uočena je statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece između muškaraca i žena (muškarci pokazuju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju od žena), međutim uzevši u obzir veličinu učinka, razlika je niska. Očevi i majke u navedenom istraživanju imaju podjednako izražene stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece. Unatoč konzistentnim rezultatima hrvatskih istraživanja, u pojedinim stranim istraživanjima se navodi kako su muškarci spol koji više opravdava nasilje. Tako Chiocca (2017) u svome radu navodi kako se istraživanjem Child Trends (2015) u SAD-u utvrdilo da 76% muškaraca i 65% žena u dobi od 18 do 65 smatra da dijete povremeno treba „dobro udariti“. Flynn (1998) i Deater-Deckard i suradnici (2003) također potvrđuju navedene rezultate. Flynn (1998) provodi istraživanje na studentima i navodi da muškarci imaju pozitivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju nego žene, dok Deater-Deckard i suradnici (2003) provode longitudinalno istraživanje u kojem je utvrđeno da adolescenti više opravdavaju nasilje od adolescentica.

Nastavno na povezanost stava i ponašanja, u navedenim istraživanjima provedenim u Hrvatskoj istraživači su se usmjerili i na spolne razlike u primjeni tjelesnog kažnjavanja. Pećnik i Tokić (2011) provele su istraživanje na 1074 trinaestogodišnje djece, 983 majke i 854 oca. Njih 73,3% naveli su majku kao počinitelja kažnjavanja, a 66,2% oca. Podaci koje su dali roditelji sukladni su dječjim, 78,4% majki i 63,3% očeva navelo je da su udarili svoje dijete. Pećnik je u prethodnom istraživanju (2006) sa studentima dobila ekvivalentne rezultate pa navodi kako je 55,4% studenata navelo majku, 40,4% oca, a 30,1% oba roditelja kao počinitelja nasilja. Međutim, ističe kako su majke češći počinitelji tjelesnog kažnjavanja i lakšeg zlostavljanja, a očevi težeg. Navedene rezultate potvrđuju Lansford i suradnici (2010) koji su proveli istraživanje na roditeljima i djeci devet zemalja. U sedam od devet zemalja majke su

izvijestile o značajno češćem tjelesnom kažnjavanju djece od očeva. Sukladno ovome, Pećnik i Brunnberg (2005) navode da je nasilje u kojem je počinitelj majka manje osuđujuć. Otac koji tjelesno kažnjava kćer nailazi na najmanje odobravanje. Nasilje oca nad kćeri ujedno je i najrjeđe zastupljeno (Mehlhausen-Hassoen, 2021). Žakula Desnica (2010) dobila je ponešto drugačije rezultate istraživanja na uzorku od 1602 učenika sedmog i osmog razreda. Učenici su izvijestili kako 32,3% očeva, a 31,8% majki tjelesno kažnjava svoju djecu.

Pregledavajući literaturu o spolnim razlikama djece izložene tjelesnom kažnjavanju može se zaključiti kako prevladavaju rezultati o češćoj izloženosti dječaka. Ovaj nalaz potvrđuju Lansford i suradnici (2010). Na uzorku od 1417 djece utvrdili su da je 54% djevojčica i 58% dječaka doživjelo tjelesno kažnjavanje kod kuće posljednji mjesec. U skladu s navedenim, Akmatov (2011) navodi UNICEF-ovo istraživanje u 29 država u kojem je utvrđeno da su dječaci pod većim rizikom za tjelesno zlostavljanje. Gershoff (2002) u metaanalizi navodi niz istraživanja koji su konzistentni s navedenim nalazima. Pojedini istraživači poput Parkea i suradnika (1983) povezali su ovu pojavu s većom agresivnošću dječaka koji se često upuštaju u ponašanja koja „izazivaju“ nasilnu reakciju. Međutim, Gershoff (2002) iznosi pitanje uzročno posljedične problematike pa teza ostaje nerazjašnjena. Da su dječaci češće žrtve nasilja, potvrđuju i stavovi mladih. U istraživanju Trbus i suradnika (2015) vidljivo je da mladi smatraju kako su mladići češće žrtve nasilja od djevojaka. Njih 34% procjenjuje da se gotovo svim djevojkama dogodilo da ih je netko u obitelji udario, dok ih 42,1% procjenjuje da se gotovo svim mladićima dogodilo da ih je netko u obitelji udario. Unatoč dominaciji istraživanja u kojima se ističe kako su dječaci češće žrtve tjelesnog kažnjavanja, Ajduković i suradnici (2012) dobili su rezultate koji pomalo odstupaju od navedenih. U istraživanju su sudjelovali učenici petih i sedmih razreda osnovne škole i drugoga razreda srednje škole. Među učenicima petog razreda pokazalo se da su dječaci izloženiji tjelesnom kažnjavanju, u sedmom razredu značajnih spolnih razlika nije bilo, dok su u drugom razredu srednje škole djevojčice češće izložene tjelesnom kažnjavanju. Kao moguće objašnjenje navode nalaz Caffaro i Conn-Caffaro (2010) koji pojašnjavaju kako odrastanjem dolazi do definiranja odnosa moći pa se, ako se radi o braći i sestrama, smanjuje nasilje nad dječacima.

Iskustvo nasilja u djetinjstvu

Stav prema tjelesnom kažnjavanju djece često se veže uz iskustvo nasilja u djetinjstvu. Štoviše, međugeneracijski prijenos nasilja jedna je od popularnijih hipoteza za objašnjenje nasilja nad djecom (Widom, 1989). Iako još uvijek kontroverzno, brojnim istraživanjima utvrđeno je kako značajan broj roditelja koji su u djetinjstvu bili tjelesno kažnjavani danas pribjegavaju istim oblicima ponašanja, ali ga i procjenjuju kao manje štetnog i ozbiljnog (Rodriguez i Southerland, 1999). U navedenom radu ističe se povezanost iskustva tjelesnog kažnjavanja i nižeg djetetova samopoštovanja te neadekvatnih vještina suočavanja s problemima. Poznato je kako su nisko samopoštovanje i samoeфикаsnost povezani s kasnijom primjenom nasilnih metoda prema vlastitom djetetu (Milner i Dopke, 1997). Većina radova na ovu temu potvrđuje značajnost iskustva nasilja u djetinjstvu kao prediktora pozitivnog stava prema tjelesnom kažnjavanju. Prema Deater-Deckard i suradnicima (2003) adolescenti koji su tjelesno kažnjavani u djetinjstvu skloniji su odobravanju ove vrste nasilja od onih adolescenata koji nisu tjelesno kažnjavani. Ove rezultate potvrđuju Buntain-Ricklefs i suradnici (1994) koji navode da roditelji koji su sami doživjeli tjelesno kažnjavanje, takve metode procjenjuju opravdanijima i primjerenijima u odnosu na one roditelje koji kao djeca kažnjavanje nisu doživjeli. Od 94% roditelja koji su doživjeli pljuske ili udaranje po stražnjici u djetinjstvu, čak 88% ih odobrava isto u odrasloj dobi, a od 45% onih koji su doživjeli tresenje, 17% ih opravdava taj oblik tjelesnog kažnjavanja.

Odrastajući u takvom okruženju, nasilje postaje prikladan način rješavanja problema, a poslije prikladna odgojna metoda (Maleš i Kušević, 2008). Štoviše, kod nekih roditelja vidljivo je idealiziranje vlastitih roditelja i doživljaja iz djetinjstva. Main i Goldwyn (1984) idealizaciju opisuju kao obrambeni mehanizam koji pojedinac razvija kako bi se nosio s traumom kažnjavanja i zlostavljanja. Buljan Flander (2001) u disertaciji pojašnjava kako dijete razvija unutarnji radni model prema kojem u odrasloj dobi stvara odnose konzistentne onima u djetinjstvu. Obrazac privrženosti stečen u djetinjstvu poslije se razvija s vlastitim djetetom. Osim navedenog, jedno od objašnjenja jest Teorija socijalnog učenja prema kojoj se agresivni postupci uče kroz potkrepljivanje i kažnjavanje. Genetski čimbenici također su potencijalno objašnjenje kao i Multifaktorska teorija koja integrira razne pristupe (socioekonomski status, karakteristike roditelja i djece, kulturalne vrijednosti, stres) (Buljan Flander i Kocijan

Hercigonja, 2003). Unatoč velikom broju istraživanja kojima se potvrđuje povezanost iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu i odobravanja istoga u odrasloj dobi, postoje istraživanja kojima nisu dobiveni navedeni podaci. U istraživanju Bower i Knutson (1996) grupa mladih ljudi koji jesu doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu osuđuju takav način odgoja. Kod njih je uočena povećana svjesnost potencijalnih negativnih posljedica. Kako navode Pećnik (2006) i Rajter (2013) postoji značajan broj roditelja s iskustvom nasilja u djetinjstvu koji nisu počinitelji nasilja nad djecom. Kako bi se to područje razjasnilo, u novijim istraživanjima istražuju se čimbenici koji razlikuju roditelje kod kojih je prisutan međugeneracijski prijenos nasilja od onih koji nisu nastavili s korištenjem nasilnih metoda.

Vrijednosti

Uz spolne odrednice tjelesnog kažnjavanja, u ovom diplomskom radu pažnja će biti usmjerena na vrijednosti. Vrijednosti se mogu definirati kao skup općih uvjerenja, mišljenja i stavova o tome što je ispravno, dobro ili poželjno, a formiraju se kroz proces socijalizacije (Furlan i sur., 2005). Kako su predmet istraživanja psihologije, filozofije, antropologije i sociologije postoje razni pristupi istraživanju, brojne definicije pojma i različiti modeli (Schwartz, 2007). Jedan od provjeravanijih i dosljednijih je Shwartzov model vrijednosti. Prema Schwartzovoj Teoriji univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti, postoji 10 vrijednosti (moć, postignuće, hedonizam, poticaj, nezavisnost, univerzalizam, dobrohotnost, tradicija, konformizam i sigurnost) koje se mogu svrstati u četiri kategorije (vlastito odricanje, vlastiti probitak, otvorenost za promjene i zadržavanje tradicionalnih odnosa) (Schwartz, 2007).

Izraženost stava prema tjelesnom kažnjavanju moguće je povezati sa zagovaranjem tradicionalnih vrijednosti, kao jedne od dimenzija Schwartzovih vrijednosti. Uz zagovaranje tradicionalnih vrijednosti nerijetko se veže tjelesno kažnjavanje kao tradicionalna odgojna metoda čija je svrha discipliniranje i odgoj djeteta (Vidović, 2008). U mnogim tradicionalnim društvima upravo se tjelesno kažnjavanje smatra načinom izražavanja roditeljske brige (Yang, 2009), a od djeteta se očekuje da bude poslušno i da bespogovorno uvažava autoritet roditelja (Kordiš, 2016). Primjer iznimno tradicionalne države jest Koreja u kojoj je pravo roditelja disciplinirati dijete tjelesnim kažnjavanjem pa se ovaj oblik nasilja nad djecom smatra sastavnicom odgoja (Yang, 2009). U skladu s navedenim, djeca tradicionalnih roditelja percipiraju tjelesno kažnjavanje opravdanim i uobičajenim. Simons i suradnici (2000) su

proveli istraživanje u kojem su potvrdili da djeca u SAD-u intenzivnu roditeljsku kontrolu interpretiraju neopravdanom i nepravednom, dok djeca u Kini (iznimno tradicionalnoj državi) istu smatraju prihvatljivom i razumnom. Deater-Deckard i Dodge (1997) tako ističu razliku Afroamerikanki i Europljanki. Afroamerikanke i njihova djeca, kao veći zagovornici tradicionalnih vrijednosti, više prihvaćaju i podržavaju tjelesno kažnjavanje nego Europljanke i njihova djeca. Navedeno potvrđuje i Khamis (2000) koji iznosi kako se u obiteljima s visokim tradicionalnim vrijednostima nasilje u obitelji rjeđe prijavljuje. Štoviše, neodržavanje tradicionalnih vrijednosti povezano je sa stresom i psihičkim nasiljem.

U pojedinim istraživanjima, tjelesno kažnjavanje percipira se kao način iskazivanja moći. Posebice prilikom ljutnje i visoke pobuđenosti, roditelj koristi ovu nasilnu metodu kako bi ukazao djetetu na nepravilnost (Pinderhughes i sur., 2000). Međutim, iskazivanje moći najvjerojatnije završava kratkoročnim rješenjem i preplašenim djetetom (Kochanska, 1994). Pregledavanjem literature jasno je kako preostale Shwartzove vrijednosti nisu predmet istraživanja na području nasilja nad djecom. S obzirom na to da nalaza nedostaje, ovim diplomskim radom produbit će se spoznaja o povezanosti vrijednosti i stavova prema tjelesnom kažnjavanju.

Posljedice tjelesnog kažnjavanja djece

Posljedice tjelesnog kažnjavanja jedno su od kontroverznijih područja istraživanja. Durrant i Ensom (2012) navode kako je još 90-ih godina 20. stoljeća tjelesno kažnjavanje bilo prihvaćeno kao adekvatna odgojna metoda u svijetu. Iako je još uvijek često opravdavana kao tradicionalna odgojna metoda, danas se karakterizira kao oblik nasilja nad djecom čija primjena rezultira neposrednom poslušnosti, ali i mnogim štetnim posljedicama za djetetov razvoj (Vidović, 2008). Upravo pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju negativno je povezan s uviđanjem štetnih posljedica na dobrobit djeteta. Osobe s pozitivnim stavom vjeruju da tjelesno kažnjavanje ima više pozitivnih nego negativnih posljedica (Gershoff, 2002; Gagné i sur., 2007). Oprečno tome, u brojnim istraživanjima utvrđena je povezanost tjelesnog kažnjavanja te eksternaliziranih i internaliziranih problema kod djece. Prije svega, tjelesno kažnjavanje uvijek je ponižavajuće. Sram, krivnja, strah, frustracija i osjećaj bespomoćnosti neke su neugodnih emocija koje doživljavaju tjelesno kažnjavana djeca (Pećnik, 2006). Pećnik u istraživanju iz 2006. navodi da sudionici kao najveći gubitak, odnosno posljedicu roditeljskog

kažnjavanja, navode narušen odnos s roditeljima pa roditelji postaju osobe u koje gube povjerenje i poštovanje. Nadalje, Taylor i suradnici (2010) te Mulvaney i suradnici (2007) jedni su od istraživača koji su utvrdili kako je tjelesno kažnjavanje prediktor agresivnosti i socijalno neprihvatljivog ponašanja. Potiče hostilnost, ali i primjenu nasilja u vršnjačkim, a poslije i partnerskim odnosima (Simons i sur., 1998). Osim navedenog, dokazana je povezanost sa sporijim kognitivnim razvojem i lošijim školskim uspjehom (Straus i Paschall, 2009) te zloupotrebom alkohola i droga (Afifi i sur., 2006; Sheu i sur., 2010). Salzinger i suradnici (1991) još ističu kako su zlostavljana i kažnjavana djeca manje popularna i omiljena među vršnjacima, pokazuju više neugodnih emocija i skloniji su stupanju u konflikte. Također, tjelesno kažnjavanje značajan je čimbenik rizika za tjelesno zlostavljanje. Straus i Donnelly (2017) su utvrdili da je u 63% slučajeva tjelesno zlostavljanje počinjeno kao odgovor na, prema interpretaciji roditelja, „loše“ ponašanje djeteta. Osim s tjelesnim zlostavljanjem, navode da je tjelesno kažnjavanje povezano sa zanemarivanjem. Iako prevladavaju dokazi o štetnosti tjelesnog kažnjavanja, u nekim istraživanjima oni nisu potvrđeni. Ferguson (2013) provodi meta-analizu u kojoj navodi skromnu povezanost kažnjavanja i kognitivnih, emocionalnih i bihevioralnih poteškoća kod djece, dok Larzelere i Kuhn (2005), također provodeći meta-analizu, navode učinkovitost tjelesnog kažnjavanja u uvjetima kao što je sprječavanje korištenja droga. Također, navode da je uvjetovano udaranje djeteta po stražnjici u trenucima prkosa efikasnije od alternativnih metoda. Istraživanja koja su se usmjerila na posljedice udarca dlanom po stražnjici također su rezultirala kontradiktornim rezultatima. Pojednim istraživanjima nije utvrđena povezanost udaranja dlanom po stražnjici i samopoštovanja, dok se drugima pokazala slaba povezanost. Međutim, kada se u obzir uzme tjelesno kažnjavanje u širem smislu pa osim udarca dlanom po stražnjici obuhvaća i ostale oblike kažnjavanja, utvrđuje se značajna povezanost tjelesnog kažnjavanja i dugoročnih posljedica na psihičko funkcioniranje (Žakula Desnica, 2010). Nakon Gershoffove (2002), Larzelereove i Kuhnove (2005) i Fergusonove (2013) analize, Gershoff i Grogan-Kaylor (2016) provode meta-analizu s ciljem razjašnjavanja prethodnih kontradiktornih rezultata. Obuhvativši literaturu nastalu u prethodnih 13 godina dolaze do zaključka kako tjelesno kažnjavanje nije povezano s pozitivnim posljedicama za dijete. Štoviše, naglašavaju povezanost s povećanim rizikom od agresivnosti, antisocijalnog ponašanja, eksternaliziranih i internaliziranih problema, narušenog odnosa s roditeljima, nižim kognitivnim sposobnostima i nižim samopoštovanjem. Razjašnjavanju rezultata priključuju se Heilmann i suradnici (2021) koji su napravili pregled

69 longitudinalnih istraživanja kojima je cilj bio istražiti posljedice tjelesnog kažnjavanja. Izdvojili su sedam zaključaka: 1. tjelesno kažnjavanje prediktor je stalnog rasta problema u ponašanju djece, 2. tjelesno kažnjavanje nije povezano ni s kakvim pozitivnim posljedicama, 3. tjelesno kažnjavanje povećava vjerojatnost zlostavljanja djece, 4. eksternalizirano ponašanje djeteta je jedini dokaz za poticanje tjelesnog kažnjavanja, 5. kvazi-eksperimentalnim istraživanjima utvrđena je povezanost tjelesnog kažnjavanja i postupnog rasta bihevioralnih problema djece, 6. posljedice tjelesnog kažnjavanja povezane su s karakteristikama djece i roditelja, 7. posljedice tjelesnog kažnjavanja su izraženije prilikom češćeg tjelesnog kažnjavanja.

Nakon svega navedenog, jasna je potreba za daljnjim istraživanjem spomenutih konstrukata. Ovim istraživanjem produbit će se spoznaja o povezanosti stava prema tjelesnom kažnjavanju i primjene ovoga oblika nasilja nad djecom. Uz to, razradit će se iskustvo nasilja u obitelji te spolne i vrijednosne odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju.

Cilj i problemi

Cilj ovoga istraživanja je ispitati razlike u opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece na temelju spolnih i vrijednosnih odrednica te utvrditi kako je iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu povezano s tim razlikama. Na temelju rezultata dosadašnjih istraživanja postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Problem 1: Ispitati razliku u izraženosti stava prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na spol sudionika, roditelja i djeteta.

H0: Ne očekuju se statistički značajne razlike u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na spol sudionika.

H2: Najveća izraženost opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece bit će u situaciji kada majka udari sina.

Problem 2: Ispitati doprinos iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu u predviđanju stava prema tjelesnom kažnjavanju djece.

H3: Sudionici koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu iskazivat će pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece.

Problem 3: Ispitati doprinos osobnih vrijednosti u predviđanju stava prema tjelesnom kažnjavanju djece.

H4: Sudionici koji postižu veći rezultat na dimenziji zadržavanja tradicionalnih vrijednosti iskazivat će pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece.

Metoda

Sudionici

Istraživanje je provedeno sa studentima u Republici Hrvatskoj. Istraživanju su pristupila 863 sudionika, međutim, nakon uklanjanja neadekvatnih odgovora i uključivanja jednakog broja muških i ženskih sudionika u analizu je uključeno njih 582. Uzorak čini 291 osoba (50%) muškog spola i 291 osoba (50%) ženskog spola. Dob sudionika obuhvaća raspon od 18 do 40, dok je prosječna dob 22 ($SD = 2,31$). Područja studiranja sudionika jesu društveno (27,5%), tehničko (37,3%), humanističko (11,2%), biomedicinsko (10,1%), prirodoslovno (6,5%), interdisciplinarno (3,1%), biotehničko (2,9%) i umjetničko (1,4%). Tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu doživjelo je 387 sudionika (66,5%), a dob kada su posljednji put doživjeli tjelesno kažnjavanje kreće se u rasponu od 2 do 24. Uzorak je prigodan.

Instrumenti

Prije ispunjavanja upitnika sudionici su odgovarali na sociodemografska pitanja poput spola, dobi i područja studiranja. Osim navedenog, od sudionika se tražilo da odgovore na pitanje jesu li doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu i ako jesu, koliko godina su imali kada se zadnji puta dogodilo.

Kratka situacijska skala stava prema tjelesnom kažnjavanju

Za potrebe ovoga istraživanja konstruirana je Kratka situacijska skala stava prema tjelesnom kažnjavanju (SSS-TK) (Rajter i Medvidović, 2022). SSS-TK sadrži opis konkretnog događaja (vinjetu) u kojoj je prikazana hipotetska situacija sukoba između roditelja i djeteta, a koja završava tjelesnim kažnjavanjem. Upitnik sadrži četiri varijante vinjete u kojima variraju spol djeteta i roditelja kako bi se ispitala razlika u opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na spol. Skala sadrži devet tvrdnji koje odražavaju tri temeljne komponente stava (kognitivnu, emocionalnu i bihevioralnu) prema tjelesnom kažnjavanju djece. Slaganje s pojedinom tvrdnjom izražava se na Likertovoj ljestvici u rasponu od jedan do pet, pri čemu jedan označava

„uopće se ne slažem“, a pet „u potpunosti se slažem“. Rezultat na skali formira se prosječan rezultat odgovora na svim tvrdnjama. Koeficijent pouzdanosti, Cronbachov alpha je visok i iznosi $\alpha = 0,95$, a provedbom analize glavnih komponenata utvrđena je jednofaktorska struktura. Skala se nalazi u prilogu rada.

Prikaz osobnih vrijednosti

Drugi upitnik koji se koristio u ovom istraživanju je Prikaz osobnih vrijednosti (Portrait Values Questionnaire, PVQ-21) (Schwartz i sur., 2001), skraćena verzija Schwartzovog upitnika vrijednosti. Upitnik je prvotno konstruiran kao subskala Upitnika europskih socijalnih vrijednosti (European Social Survey, ESS) koja na manje iscrpljujuć način mjeri osobne vrijednosti. Sadrži 21 česticu koja se odnosi na deset vrijednosti (nezavisnost, poticaj, hedonizam, sigurnost, konformizam, postignuće, moć, tradicija, dobrohotnost i univerzalizam) koje se mogu svrstati u četiri dimenzije (vlastito odricanje, vlastiti probitak, otvorenost za promjene i zadržavanje tradicionalnih odnosa). Svaka vrijednost operacionalizirana je s dvije čestice, osim univerzalizma koji je operacionaliziran s tri čestice. Čestice sadrže opis zamišljene osobe, a sudionik procjenjuje koliko mu/joj je osoba slična (npr. Važno mu/joj je smišljati nove ideje i biti kreativan/na. On/ona voli stvari raditi na svoj, originalan način). Slaganje s pojedinom tvrdnjom izražava se na Likertovoj ljestvici u rasponu do jedan do šest, pri čemu jedan označava „osoba mi nije ni malo slična“, a šest „osoba mi je u potpunosti slična“. Rezultat se formira posebno za svaku vrijednost kao prosječan rezultat danih odgovora. Prema Ferić (2008) pouzdanost skraćenog PVQ-21 upitnika, na razini deset vrijednosti, niža je od izvornog oblika, međutim, na razini četiri osobne vrijednosti pouzdanost je zadovoljavajuća.

Postupak

Upitnik je kreiran u obliku online obrasca. Nakon dobivanja ocjene Etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija poveznica za upitnik podijeljena je u studentskim grupama na *Facebooku* i poslana na e-mailove studijskih godina. Nakon pristupanja poveznici, sudionicima je prikazana uputa koja je sadržavala opis svrhe istraživanja i napomenu da je sudjelovanje anonimno i dobrovoljno. Također, navedeno je da će se prikupljeni podaci obrađivati i prikazivati na grupnoj razini i koristiti samo u znanstveno-istraživačke svrhe, a da sudionik u bilo kojem trenutku ima pravo odustati od sudjelovanja. Pritiskom na tipku „Dalje“ sudionici su smatrani suglasnima sudjelovati u istraživanju. U

slučaju nejasnoća i dodatnih pitanja, imali su mogućnost obratiti se studentici na e-mail naveden u uputi. Nakon upute, svakom sudioniku je po slučaju prikazana jedna od četiri varijante vinjete (SSS-TK) uz sociodemografska pitanja, pitanja o iskustvu tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu i Upitnik prikaza osobnih vrijednosti. Postupak ispunjavanja trajao je oko 5 minuta, a podaci su prikupljeni od 1. do 21. lipnja 2021.

Rezultati

Analiza podataka provedena je u statističkom programu SPSS 22.0 (IBM, 2013). S ciljem testiranja postavljenih hipoteza provedena je deskriptivna analiza podataka, složena analiza varijance (ANOVA) za nezavisna mjerenja i hijerarhijska regresijska analiza.

Tablica 1. *Deskriptivni pokazatelji i parametri oblika distribucije za kvantitativne varijable*

	<i>N</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>C</i>	<i>skew</i>	<i>kurt</i>	<i>KS z</i>
Dob	582	18	40	21,88	2,314	21	1,675	7,075	0,158**
Dob kada se tjelesno kažnjavanje zadnji puta dogodilo	369	2	24	12,00	3,717	12	-0,006	0,235	0,091**
Ukupan rezultat na SSS-TK	582	1	5	2,868	1,220	2,778	0,126	-1,185	0,082**
Univerzalizam	582	2	6	4,961	0,794	5,000	-0,946	0,709	0,189**
Tradicija	582	1	6	3,856	1,224	4,000	-0,098	-0,750	0,086**
Konformizam	582	1	6	3,823	1,108	4,000	-2,241	-0,252	0,118**
Sigurnost	582	1	6	4,589	1,063	5,000	-0,605	-0,134	0,146**
Moć	582	1	6	3,562	1,086	3,500	0,091	-0,349	0,099**
Postignuće	582	1	6	4,280	1,135	4,500	-0,464	-0,142	0,132**
Hedonizam	582	1	6	4,455	0,975	4,500	-0,397	0,005	0,115**
Poticaj	582	1	6	3,893	1,240	4,000	-0,099	-0,765	0,105**
Nezavisnost	582	1,5	6	4,715	0,934	5,000	-0,738	0,321	0,191**
Dobrohotnost	582	1,5	6	5,218	0,761	5,500	-1,065	1,266	0,186**

Napomena: ** $p < 0,01$; *skew*-zakrivljenost; *kurt*-spljoštenost; *KS z*- Kolmogorov Smirnovljevi test normalnosti distribucije

Uvidom u Tablicu 1. jasno je kako su prosječni rezultati svih korištenih varijabli (izuzevši dob) iznad teorijske sredine Likertove skale. Ukupan rezultat na SSS-TK nalazi se u gornjoj polovici teorijskog raspona što upućuje na pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Kao i kod SSS-TK, prosječni rezultati vrijednosti također se nalaze u gornjoj polovici teorijskog raspona. Najviše rezultate sudionici postižu na dobrohotnosti, univerzalizmu i nezavisnosti dok najniže rezultate postižu na moći. Osim navedenog, sudionici su odgovarali na pitanje jesu li bili tjelesno kažnjavani u djetinjstvu pri čemu je 387 (66,5%) dalo potvrđan

odgovor. Većina sudionika izjavljuje kako su posljednje iskustvo tjelesnog kažnjavanja imali u srednjem djetinjstvu i adolescenciji dok pojedinci navode ranu odraslu dob (Berk, 2008). Prema Kolmogorov-Smirnovljevom testu normalnosti distribucije sve dobivene distribucije odstupaju od normaliteta. Međutim, pokazatelji normalnosti distribucije u Tablici 1. također su indeksi spljoštenosti i zakrivljenosti. Prema vrijednostima indeksa asimetričnosti distribucije su većinom blago pozitivno i negativno asimetrične. Temeljem preporuka koje navodi Kline (2016) preduvjet provođenja daljnjih analiza su vrijednosti indeksa zakrivljenosti distribucije manje od 3, a vrijednosti indeksa spljoštenosti manje od 7. Kako u ovom slučaju samo varijabla dobi odstupa od navedenih preporuka, iz analiza koje uključuju dob izbačen je rezultat ispitanika koji ima 40 godina jer se uklanjanjem tog rezultata vrijednost indeksa spljoštenosti spušta na 1,480, što je unutar prihvatljivog raspona.

Tablica 2. Deskriptivni pokazatelji po grupama

Spol sudionika	Spol roditelja	Spol djeteta	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
M	M	M	67	3,34	1,150
		Ž	74	2,75	1,161
		Total	141	3,03	1,188
	Ž	M	74	3,52	1,172
		Ž	76	3,10	1,115
		Total	150	3,31	1,159
	Total	M	141	3,44	1,161
		Ž	150	2,93	1,148
		Total	291	3,18	1,180
Ž	M	M	78	2,41	1,126
		Ž	68	2,08	1,046
		Total	146	2,26	1,099
	Ž	M	74	2,90	1,148
		Ž	71	2,83	1,238
		Total	145	2,86	1,189
	Total	M	152	2,65	1,159
		Ž	139	2,46	1,205
		Total	291	2,56	1,183
Total	M	M	145	2,84	1,224
		Ž	142	2,43	1,155
		Total	287	2,64	1,206
	Ž	M	148	3,21	1,198
		Ž	147	2,97	1,180
		Total	295	3,09	1,193
	Total	M	293	3,03	1,223
		Ž	289	2,70	1,197
		Total	582	2,87	1,220

Tablica 3. Rezultati analize varijance među varijablama

Izvor varijabiliteta	SS	df	MS	F	η_p^2
Spol sudionika	56,687	1	56,687	43,174**	0,070
Spol roditelja	28,430	1	28,430	21,652**	0,036
Spol djeteta	18,098	1	18,098	13,784**	0,023
Spol sudionika*spol roditelja	4,467	1	4,467	3,402	0,006
Spol sudionika*spol djeteta	3,266	1	3,266	2,487	0,004
Spol roditelja*spol djeteta	1,694	1	1,694	1,290	0,002
Spol sudionika*spol roditelja*spol djeteta	0,103	1	0,103	0,078	0,000

Napomena: ** $p < 0,01$; SS-suma kvadrata; df-stupnjevi slobode; MS-prosječni kvadrat; η_p^2 -veličina učinka

Prije provedbe složene analize varijance provjereni su uvjeti homogenosti varijanci i normalnosti distribucije. Prema Levenovu testu jasno je kako ne postoji statistički značajna razlika varijanci zavisne varijable ($F=0,724$, $p > 0,05$), odnosno kako je uvjet homogenosti varijanci zadovoljen. Normalnost distribucije rezultata pak nije zadovoljena, međutim, zbog sličnosti veličine uzoraka i homogenosti varijanci moguće je provesti analizu varijance.

Prema rezultatima prikazanima u Tablici 3. vidljivo je kako su tri glavna učinka statistički značajna. Nakon dobivenih značajnih F-omjera može se zaključiti kako postoji statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na spol sudionika, spol roditelja i spol djeteta. Muškarci i žene ne opravdavaju u jednakoj mjeri tjelesno kažnjavanje djece. Iz Tablice 2. vidljivo je da muškarci imaju izraženiju sklonost opravdavanja tjelesnog kažnjavanja djece nego žene. Nadalje, stavovi se razlikuju u situacijama kada se varira spolom počinitelja i žrtve tjelesnog kažnjavanja, odnosno kažnjavanje se ne opravdava jednako kada ga čini majka i otac niti kada je žrtva muško ili žensko dijete. Najopravdanija situacija jest ona u kojoj majka udara sina, a najmanje opravdana ona u kojoj otac udara kćer (vidi Tablicu 2). Osim navedenog, primjetno je kako interakcijski učinci nisu statistički značajni. Interakcija spola sudionika, roditelja i djeteta ne utječe značajno na stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Usmjerivši se na veličinu učinka vidljivo je kako su dobivene vrijednosti vrlo male. Unatoč prethodnoj statističkoj značajnosti, praktična vrijednost je zanemariva.

Tablica 4. Pearsonovi koeficijenti korelacija među korištenim varijablama (N=582)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	0,075	-													
3	0,044	-0,017	-												
4	-0,044	-0,038	0,004	-											
5	-0,123**	-0,018	-0,057	0,016	-										
6	-0,060	-0,253**	0,186**	-0,133**	-0,120**	-									
7	0,021	0,196**	-0,050	0,044	0,009	-0,230**	-								
8	-0,085*	-0,015	0,044	0,008	0,054	0,204**	0,062	-							
9	0,000	0,005	-0,004	-0,037	-0,008	0,023	0,116**	0,369**	-						
10	-0,008	0,191**	-0,011	0,022	0,026	-0,080	0,232**	0,123**	0,283**	-					
11	-0,033	-0,112**	-0,006	0,013	-0,119**	0,156**	-0,079	-0,057	0,161**	0,160**	-				
12	0,015	0,006	0,045	-0,009	-0,058	0,045	0,065	-0,128**	0,060	0,256**	0,502**	-			
13	0,000	-0,056	-0,010	-0,034	0,012	0,106*	0,155**	-0,090*	-0,036	0,135**	0,298**	0,288**	-		
14	-0,093*	-0,044	-0,020	-0,030	0,001	0,109**	0,129**	-0,057**	-0,128**	-0,113**	0,142**	0,236**	0,421**	-	
15	0,008	0,040	0,015	0,073	-0,056	-0,025	0,220**	-0,081	-0,064	-0,028	0,136**	0,227**	0,242**	0,378**	-
16	-0,049	0,187**	0,003	0,011	0,083*	-0,042	0,394**	0,213**	0,153**	0,178**	0,014	0,116**	0,237**	0,200**	0,238**

Napomena: * p<0,05; ** p<0,01; 1-dob; 2-spol sudionika; 3-spol roditelja; 4-spol djeteta; 5-iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu; 6-ukupni rezultat na SSS-TK; 7-univerzalizam; 8-tradicija; 9-konformizam; 10-sigurnost; 11-moć; 12-postignuće; 13-hedonizam; 14-poticaj; 15-nezavisnost; 16-dobrohotnost

U Tablici 4. prikazane su interkorelacije korištenih varijabli. Iz navedenih podataka vidljivo je kako je stav prema tjelesnom kažnjavanju nisko, ali značajno povezan sa spolom sudionika, roditelja i djeteta. Osim s navedenim varijablama, stav prema tjelesnom kažnjavanju djece značajno je povezan s iskustvom tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. Među varijablama PVQ upitnika, vrijednosti univerzalizam, tradicija, moć, hedonizam i poticaj značajno koreliraju s ukupnim rezultatom na Kratkoj situacijskoj skali stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Najveća povezanost dobivena je između univerzalizma i stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Dobivena korelacija je negativna što znači da je manja izraženost univerzalizma povezana s pozitivnijim stavom prema tjelesnom kažnjavanju djece. Sljedeća značajna povezanost utvrđena je s varijablom tradicije. Prema dobivenoj pozitivnoj korelaciji može se zaključiti da veći rezultat na skali tradicije znači veće opravdavanje tjelesnog kažnjavanja djeteta. Pozitivna značajna povezanost dobivena je i s moći, poticajem i hedonizmom pa je veći rezultat na ovim skalama također povezan s većim opravdavanjem kažnjavanja.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize i standardizirani koeficijenti (β) za predviđanje stava prema tjelesnom kažnjavanju ($N=581$)

Varijabla	r_{pk}	vif	Blok		
			1	2	3
Spol	-0,251**	1,133	-0,250**	-0,251**	-0,186**
Spol roditelja	0,184**	1,017	0,184**	0,177**	0,161**
Spol djeteta	-0,131**	1,023	-0,144**	-0,143**	-0,128**
Dob	-0,060	1,050	-0,056	-0,071	-0,037
Jeste li doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu?	-0,122**	1,051		-0,122**	-0,120**
Univerzalizam	-0,227**	1,321			-0,193**
Tradicija	0,203**	1,274			0,245**
Konformizam	0,025	1,327			-0,044
Sigurnost	-0,084*	1,337			-0,029
Moć	0,154**	1,523			0,100*
Postignuće	0,042	1,542			-0,007
Hedonizam	0,104**	1,430			0,088*
Poticaj	0,112**	1,470			0,087
Nezavisnost	-0,022	1,293			-0,025
Dobrohotnost	-0,044	1,402			0,005
R			0,344**	0,365**	0,489**
R ²			0,119	0,133	0,239
ΔR^2			0,119**	0,015**	0,106**
R ² _{corr}			0,112	0,126	0,219

Napomena : r_{pk} – bivarijatna korelacija prediktora i kriterija

vif – faktor inflacije varijance

R – koeficijent multiple korelacije

R² – koeficijent determinacije

ΔR^2 – razlika u koeficijentu determinacije u odnosu na prethodni korak

R²_{corr} – korigirani koeficijent determinacije

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Analiza podataka provedena je i hijerarhijskom regresijskom analizom. Kao prediktori stava prema tjelesnom kažnjavanju djece uvršteni su sociodemografski podaci poput dobi i spola sudionika te spola roditelja i djeteta, zatim iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu i deset Schwartzovih vrijednosti. Prvi blok čine spol i dob sudionika, spol roditelja i spol djeteta. Iz Tablice 5. vidljivo je da su svi navedeni prediktori osim dobi značajno povezani s kriterijem i predviđaju značajno rezultat u kriteriju. Skup navedenih prediktora prvoga bloka objašnjava 11,9% varijance stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. U drugi blok uvodi se iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. Ovaj prediktor također je značajno povezan s kriterijem i značajno predviđa njegov rezultat. Uvođenjem iskustva tjelesnog kažnjavanja, prediktori

prvoga i drugoga bloka objašnjavaju 13,3% varijance kriterija. U posljednjem, trećem bloku, uvode se Schwartzove vrijednosti. Među uvrštenim vrijednostima, varijable univerzalizam, tradicija, moć, hedonizam i poticaj značajno su povezane sa stavom prema tjelesnom kažnjavanju djece. Međutim, usmjerivši se na standardizirane koeficijente jasno je kako samo univerzalizam, tradicija, moć i hedonizam značajno predviđaju rezultat u kriteriju. Dodavanjem navedenih prediktora u posljednji blok cijeli model objašnjava 23,9% varijance stava prema tjelesnom kažnjavanju djece.

Rasprava

Cilj ovoga istraživanja bio je istražiti razlike u opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece na temelju spolnih i vrijednosnih odrednica te utvrditi kako je iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu povezano s tim razlikama. Kako bi se dobio odgovor na navedena pitanja postavljena su tri problema.

Prvi postavljeni problem odnosi se na razliku izraženosti stava prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na spol sudionika, roditelja i djeteta. Kako bi se ispitao navedeni problem postavljena je nul hipoteza prema kojoj se ne očekuje statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na spol sudionika. Prema rezultatima provedenih istraživanja u Hrvatskoj muškarci i žene u jednakoj mjeri opravdavaju tjelesno kažnjavanje pa se samim time stav smatra prediktorom učestalijeg tjelesnog kažnjavanja i kod majki i kod očeva. Međutim, provedbom analize varijance jasno je kako nul hipoteza ovoga istraživanja treba biti odbačena. Dobiveni rezultati nisu u skladu s konzistentnim rezultatima istraživanja provedenih u Hrvatskoj. Kod studenata u Hrvatskoj postoji statistički značajna razlika u izraženosti opravdavanja tjelesnog kažnjavanja djece. Analizom dobivenih aritmetičkih sredina i njihovih standardnih devijacija jasno je kako su studenti skloniji opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece nego studentice. Rezultati prethodnih istraživanja dobiveni na uzorku roditelja kontradiktorni su nalazima ovoga istraživanja čiji su uzorak bili studenti. Međutim, dobiveni rezultati se mogu povezati s rezultatima stranih istraživanja prema kojima su muškarci spol koji više opravdava tjelesno kažnjavanje. Flynn (1998) provodi istraživanje na studentima u SAD-u i dolazi do nalaza kako muškarci više opravdavaju tjelesno kažnjavanje nego žene. Kao jedno od objašnjenja navodi kako muškarci češće doživljavaju kažnjavanje u djetinjstvu. Upravo zbog međugeneracijskog prijenosa smatra kako postoji veća vjerojatnost prihvaćanja i opravdavanja tjelesnog kažnjavanja u odrasloj dobi. Sličan nalaz o

učestalosti kažnjavanja u djetinjstvu navodi Pećnik (2011). U višim razredima osnovne škole 60% djevojčica i 62% dječaka doživjelo je tjelesno kažnjavanje, a 7% djevojčica i 13% dječaka i tjelesne povrede tijekom kažnjavanja od roditelja. Pećnik i Tokić (2011) također navode važnost stava okoline prema tjelesnom kažnjavanju. Prema rezultatima navedenog istraživanja stavovi neformalne socijalne mreže prema tjelesnom kažnjavanju manje su negativni od stavova stručnjaka i javnih djelatnika, a majke neformalnu socijalnu mrežu percipiraju nešto negativnijom nego očevi. Stoga su stavovi majki prema tjelesnom kažnjavanju, u usporedbi s očevima, negativniji. Upravo navedeni nalaz također može biti jedno od objašnjenja izražajnijeg opravdavanja tjelesnog kažnjavanja djece kod muškaraca. Pećnik i Tokić (2011) u svom su radu navele kako otprilike četvrtina majki i trećina očeva prihvaća tjelesno kažnjavanje i ne odbacuje uvjerenje da je za pravilan odgoj potrebno ponekad udariti dijete. Dobivena razlika je na granici statističke značajnosti, međutim, istraživačice ipak navode da su kod očeva nešto češća uvjerenja da je opravdano tjelesno kažnjavati dijete. Ono što još treba razmotriti je metodološki pristup navedenih istraživanja. U većini istraživanja stav prema tjelesnom kažnjavanju mjerio se na teorijskoj razini, a nedostatak takvih skala jest socijalno poželjno odgovaranje. U ovom diplomskom radu koristio se konkretan događaj čime se umanjilo socijalno poželjno odgovaranje. Također, broj muških i ženskih sudionika je jednak pa dobiveni rezultati vjernije odražavaju razlike u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece.

Uzevši u obzir rezultate dosadašnjih istraživanja o stavovima prema tjelesnom kažnjavanju s obzirom na spol roditelja i spol djeteta postavljena je druga hipoteza prema kojoj se najveća izraženost opravdavanja tjelesnog kažnjavanja djece očekivala u situaciji kada majka udari sina. Nakon provedbe analize varijance jasno je kako se postavljena hipoteza potvrđuje. Utvrđene su statistički značajne razlike u stavu prema tjelesnom kažnjavanju s obzirom na spol roditelja i spol djeteta. Prema dobivenim aritmetičkim sredinama sudionici su više opravdavali tjelesno kažnjavanje u onim vinjetama u kojima je kažnjavanje činila majka. Objašnjenje dobivenog nalaza može se pronaći u rezultatima istraživanja prema kojima su majke, u usporedbi s očevima, češći počinitelji tjelesnog kažnjavanja. U brojnim istraživanjima majke potvrđuju navedeno (Mahoney i sur., 2000; Lansford i sur., 2010; Pećnik i Tokić, 2011), kao i djeca koja navode kako je majka češće počinitelj nasilja nego otac (Pećnik, 2006; Pećnik i Tokić, 2011). Mahoney i suradnici (2000) ovdje iznose važnost količine vremena koje roditelji provode s djecom. U prosjeku su majke te koje češće brinu o djeci i provode više vremena s njima pa time slove i kao roditelj koji češće tjelesno kažnjava djecu. Upravo

učestalost može biti povezana s većim opravdavanjem i prihvaćanjem kažnjavanja u društvu. U prilog ovom rezultatu idu i rezultati istraživanja Pećnik i Brunberg (2005) koje su utvrdile kako je osuđivanje i prijavljivanje nasilja vjerojatnije ako je u pitanju nasilje oca nad djetetom. Osim spola roditelja, spol djeteta također se pokazao kao značajan čimbenik prilikom procjene opravdavanja tjelesnog kažnjavanja. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima prethodnih istraživanja prema kojima se tjelesno kažnjavanje dječaka više opravdava nego tjelesno kažnjavanje djevojčica. Opravdavanje tjelesnog kažnjavanja i u ovom se slučaju može povezati s učestalošću. Pregledavajući literaturu o spolnim razlikama djece izložene tjelesnom kažnjavanju jasno je kako prevladavaju rezultati o češćoj izloženosti dječaka. Gershoff (2002), Lansford i suradnici (2010) i Akmatov (2011) su među istraživačima koji navode veći rizik dječaka nego djevojčica izloženosti tjelesnom kažnjavanju. Jedna od poveznica jest veća sklonost eksternaliziranim obrascima ponašanja koji „izazivaju“ nasilnu reakciju roditelja. Agresivnost, hiperaktivnost ili neki drugi eksternalizirani oblik ponašanja često je povezan s frustracijom i nestrpljivošću roditelja koji zatim pribjegavaju nasilnim odgojnim metodama (Mahoney i sur., 2000). Međutim, navedenu pretpostavku potrebno je promotriti s oprezom. Izazivanje nasilne reakcije pitanje je uzročno posljedične problematike pa time eksternalizirani oblici ponašanja mogu izazvati, ali isto tako biti odgovor na nasilnu roditeljsku reakciju (Parke i sur., 1983; Gershoff, 2002). Tjelesno kažnjavanje nerijetko je povezano s hostilnošću i antisocijalnim ponašanjem djece (Mahoney i sur., 2000). Veća učestalost tjelesnog kažnjavanja dječaka potvrđuje se i rezultatima istraživanja provedenih na mladima. Mladi smatraju kako su mladići češće žrtve nasilja od djevojaka (Trbus i sur., 2015). Poveznica s većim opravdavanjem tjelesnog kažnjavanja dječaka može se pronaći i u istraživanju Pećnik i Brunberg (2005). Socijalni radnici, s kojima je istraživanje provedeno, a čija je zadaća brinuti za dobrobit djece spremniji su izdvojiti dijete iz obitelji i potaknuti policijsku istragu ako je zlostavljano dijete ženskog spola. Istraživačice su kao potencijalno objašnjenje navele povezivanje tjelesnog nasilja s većim rizikom od seksualnog zlostavljanja djevojčica. Još jedno od objašnjenja češćeg kažnjavanja dječaka jest i društvena norma nekažnjavanja žena. Nasilje muškarca nad ženom u društvu najčešće izaziva strogo neprihvatanje zbog percepcije muškarca kao fizički snažnijeg pa u kontekstu tjelesnog kažnjavanja djece ova norma djevojčicama služi kao zaštitni čimbenik. No, nasilje žene nad ženom ne percipira se u jednakoj mjeri netolerantnim pa tako tjelesno kažnjavanje koje čine majke neće izazvati jednako osuđujuću reakciju okoline. Navedeno

objašnjenje ne odnosi se na dječake. Zbog nepostojanja ovakve reakcije društva moguće je da su dječaci češće žrtve tjelesnog kažnjavanja roditelja (Mehlhausen-Hassoen, 2021).

Drugi postavljeni problem odnosi se na doprinos iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu u predviđanju stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Prema većini istraživanja u ovome području iskustvo nasilja u djetinjstvu značajan je prediktor pozitivnog stava, a time i primjene nasilnih odgojnih metoda u odrasloj dobi. Brojni istraživači poput Rodrigueza i Southerlanda (1999), Deater-Deckard i suradnika (2003) i Pećnik (2006) navode značajan broj roditelja koji su u djetinjstvu bili tjelesno kažnjavani, a u odrasloj dobi ga opravdavaju, odobravaju i procjenjuju kao manje štetnog i ozbiljnog. Unatoč prevladavanju navedenih rezultata, određenim istraživanjima ne potvrđuje se povezanost iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu i odobravanja istoga u odrasloj dobi. Kod pojedinaca koji jesu doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu, uočena je povećana svjesnost potencijalnih negativnih posljedica, a time i osuđivanje takvog načina odgoja (Bower i Knutson, 1996). Iako postoje navedena odstupanja, dominantni su rezultati istraživanja prema kojima osobe s iskustvom tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu opravdavaju isto u odrasloj dobi. Upravo iz toga razloga postavljena je hipoteza prema kojoj se očekuje da će sudionici koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu iskazivati pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Provedbom hijerarhijske regresijske analize jasno je da je iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu značajan prediktor stava, a analizirajući dobivene korelacije može se zaključiti kako se postavljena hipoteza potvrđuje. Sudionici koji su doživjeli tjelesno kažnjavanje u djetinjstvu imaju pozitivniji stav, odnosno skloniji su opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece od onih sudionika koji isto nisu doživjeli. Ovaj nalaz u skladu je s dominantnim rezultatima istraživanja ovih konstrukata. Sličnost se može pronaći u istraživanju Rodrigueza i Southerlanda (1999) koje je, kao i ovaj diplomski rad, provedeno na opisu konkretnih situacija. Utvrđeno je da roditelji primjenjuju iste nasilne metode koje su oni doživljavali u djetinjstvu, a iste smatraju uobičajenijima i manje štetnima. Nasilje nad djecom posebice je bilo opravdano u situacijama u kojima su roditelji bili uvjereni u neprikladnost ponašanja djeteta. Dobiveni rezultati sukladni su i rezultatima istraživanja Markowitz (2001) koji je potvrdio povezanost iskustva nasilja u djetinjstvu i pozitivnih stavova o primjeni istog, kao i većoj učestalosti kažnjavanja vlastite djece. Dixon i suradnici (2005) iznose sukladan nalaz navodeći još prisutnost neadekvatnog roditeljskog ponašanja poput izostanka interakcije s djetetom, ali i prisutnosti rizičnih čimbenika poput depresivnosti i agresivnosti roditelja. Kao moguće objašnjenje navode i stil

suočavanja s problemom. Jednom naučene neadekvatne vještine prenose se u druge situacije pa odrastajući u takvom okruženju, nasilje postaje prikladan način rješavanja problema, a poslije prikladna odgojna metoda (Rodriguez i Southerland, 1999; Maleš i Kušević, 2008). Ovome u prilog ide i Teorija socijalnog učenja prema kojoj se agresivni postupci uče opažanjem i imitacijom. Besemer (2017) navodi kako je međugeneracijski prijenos tjelesnog kažnjavanja vjerojatniji od primjerice kriminalnih ponašanja upravo zbog konstantne izloženosti djece takvom ponašanju. Tjelesno kažnjavanje je vidljivo i stabilno ponašanje koje se odvija tijekom cijelog djetinjstva. Potencijalno objašnjenje može se pronaći i u teoriji privrženosti prema kojoj osoba u odrasloj dobi stvara odnose konzistentne onima u djetinjstvu, točnije, sa svojim djetetom razvija obrazac privrženosti stečen u djetinjstvu. Kod kažnjavane i zlostavljane djece često je prisutna nesigurna privrženost i percipiranje roditelja kao zanemarujućeg, a sebe kao nedovoljno važnoga (Cicchetti i Lynch, 1993). Nasljedni čimbenik također je jedno od objašnjenja prijenosa tjelesnog kažnjavanja s roditelja na dijete. Osobine ličnosti poput impulzivnosti, agresivnosti, egocentrizma ili teškog temperamenta u djetinjstvu nasljedne su osobine koje koreliraju s nasilnim ponašanjem. Makijavelizam kao jedna od osobina Mračne trijade veže se uz naglašeno vrednovanje moći i sniženo vrednovanje dobrohotnosti (Pavlović, 2017). Kao takva potencijalno je objašnjenje navedenog konstrukta, kao i nedostatak empatije. Uz navedena objašnjenja, u literaturi se navodi važnost integracije čimbenika poput socioekonomskog statusa, stresa, karakteristika roditelja i djece te kulturalnih vrijednosti (Buljan Flander i Kocijan Hercigonja, 2003). Štoviše, Buchanan (1996) ističe potrebu sagledavanja međugeneracijskog prijenosa na individualnoj, obiteljskoj i društvenoj razini te uzimanja u obzir kulturalne, socio-političke, biološke i psihološke faktore s ciljem dobivanja jasne slike.

Treći postavljeni problem odnosi se na predviđanje stava prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na doprinos osobnih vrijednosti. Postavljeni problem rijedak je predmet istraživanja. Na području Schwartzovih vrijednosti i nasilja nad djecom nedostaje nalaza prema kojima bi se postavile hipoteze. Od deset Schwartzovih vrijednosti, tradicija je jedna od dimenzija koju je moguće povezati s pozitivnijim stavom prema tjelesnom kažnjavanju djece. Zagovaranje tradicionalnih vrijednosti nerijetko je vezano uz opravdavanje i primjenu tjelesnog kažnjavanja (Vidović, 2008; Yang, 2009). Nastavno na navedeno postavljena je hipoteza prema kojoj se očekivalo da će sudionici koji postižu veći rezultat na dimenziji zadržavanja tradicionalnih vrijednosti iskazivati pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju

djece. Provedbom regresijske analize i interkorelacija hipoteza je potvrđena. Studenti koji su postigli više rezultate na skali tradicije skloniji su opravdavati tjelesno kažnjavanje djeteta. Zagovaranje tradicionalnih vrijednosti u raznim je istraživanjima povezano s percipiranjem tjelesnog kažnjavanja kao odgojne disciplinske metode. Ovaj nalaz potvrđuje Sundbergovo (2014) istraživanje sa studentima u Švedskoj. Istraživač navodi kako je tradicionalnost značajno povezana s pozitivnim stavovima o nasilnim odgojnim metodama. Sukladan nalaz dobiva i Yang (2009) navodeći da je u tradicionalnim društvima, kao što je korejsko, tjelesno kažnjavanje dio odgoja, odnosno način izražavanja roditeljske brige pa se od djeteta očekuje da bude poslušno. Osim poslušnosti u tradicionalnim društvima od djeteta se očekuje pristojnost, poniznost i poštivanje starijih, a tjelesno kažnjavanje se smatra načinom postizanja navedenog (Jost i sur., 2003). Vinjeta ovoga diplomskog rada upisuje upravo to, dijete koje ne iskazuje poslušnost i poštovanje, a reakcija roditelja smatra se opravdanom jer kažnjava dijete i ukazuje na neprihvatljivost njegova ponašanja. Poveznica s dobivenim nalazom može se pronaći u istraživanjima Deater-Deckarda i Dodgea (1997) te Simonsa (2000) prema kojima se u tradicionalnim državama tjelesno kažnjavanje djece smatra prihvatljivijim i opravdanijim nego u zapadnim zemljama. Iako mladi u Hrvatskoj sve manje prihvaćaju tradicionalne vrijednosti (Ilišin, 2011), ova vrijednost i dalje je značajno izražena kod ljudi različite dobi. Studenti u ovom istraživanju čija je prosječna dob 22 iskazuju sklonost zadržavanju tradicionalnih vrijednosti. U nedostatku literature, hipoteze za ostale vrijednosti nisu postavljene. Međutim, analizirajući dobivene podatke jasno je kako su uz tradiciju, moć, univerzalizam i hedonizam značajni prediktori stava prema tjelesnom kažnjavanju. Kao i kod tradicije, studenti koji su postigli veći rezultat na skali moći iskazuju veće opravdavanje tjelesnog kažnjavanja djece. Pojednim istraživanjima utvrđena je povezanost moći i pozitivnih stavova prema ratnom nasilju (McCleary i Williams, 2009) i nasilju nad prijestupnicima zakona (Pratto i sur., 2006) što upućuje na sklonost opravdavanju nasilnog ponašanja. Nadalje, Knafo i suradnici (2008) utvrđuju pozitivnu povezanost moći i vršnjačkog nasilja, dok Bacchini i suradnici (2015) izvješćuju o povezanosti moći i antisocijalnog ponašanja u adolescenciji objašnjavajući usmjerenost pojedinca na vlastite potrebe, a pritom zanemarivanja tuđih. Moć kao vrijednost u literaturi je povezana sa socijalnim statusom, ugledom, kontrolom i dominacijom (Schwartz, 1992), a Myyry i Helkama (2001) ističu još i negativnu korelaciju s empatijom. Tjelesno kažnjavanje opisano u vinjetama ovoga istraživanja može biti upravo jedan od načina iskazivanja dominacije i kontrole. Roditelj na ovaj način ukazuje djetetu na

nepravilnost, ali i nužnost poslušnosti (Pinderhughes i sur., 2000). Opravdavanje kažnjavanja također se može povezati s navedenim manjkom empatije kao i potrebom zadovoljavanja vlastitih potreba. Osim tradicije i moći, hedonizam je također značajno pozitivno povezan sa stavom prema tjelesnom kažnjavanju djece. Sudionici koji su postigli viši rezultat na skali hedonizma skloniji su opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece. Pregledavajući literaturu nije pronađeno istraživanje s kojim bi se dobiveni nalaz mogao povezati. Shwartz (1992) opisuje hedonizam kao sklonost uživanju i postizanju vlastitog zadovoljstva. Poveznica ove vrijednosti s pozitivnim stavovima prema tjelesnom kažnjavanju može se pronaći upravo u zadovoljstvu. Kažnjavanje djeteta koje je prekršilo pravila te iskazalo nepoštovanje može olakšati roditeljima suočavanje s neugodnim emocijama. Tjelesnim kažnjavanjem rješavaju problem bez ulaganja vremena i truda u objašnjavanje i razumijevanje te brže prelaze na druge, potencijalno lagodnije, aktivnosti. Nadalje, ukazuju na neprimjerenost djetetova ponašanja, dokazuju autoritet i moć te time postižu zadovoljstvo. Uz navedeno, ovim istraživanjem utvrđena je pozitivna povezanost poticaja i stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Poticaj je vrijednost uz koju Schwartz (1992) veže raznolikost, traženje uzbuđenja, novosti i životne izazove. Ovako opisana pomalo je iznenađujuća dobivena povezanost navedenih konstrukata. Iznenađenju pridonosi i nedostatak drugih istraživanja kojima bi se potencijalno objasnili dobiveni rezultati. Međutim, prilikom opisivanja kompatibilnosti između vrijednosti, Schwartz (1992) kao jedan od primjera navodi hedonizam i poticaj opisujući zajedničku želju za uzbuđenjem. Poveznica s hedonizmom, odnosno uzbuđenjem može biti objašnjenje dobivenih rezultata. Tjelesno kažnjavanje djece reakcija je koja izaziva tjelesnu pobuđenost, štoviše, korištene vinjete zasigurno su primjeri životnih uzbuđenja, iznenađujućih situacija i izazova. Zadnja značajna korelacija stava prema tjelesnom kažnjavanju djece utvrđena je s univerzalizmom, međutim, za razliku od prethodnih, ova povezanost se pokazala negativnom. Niži rezultat na skali univerzalizma upućuje na pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Schwartz (1992) univerzalizam opisuje kao sklonost jednakosti, pravdi, razumijevanju, toleranciji i brizi za dobrobit ljudi i okoline. Veća izraženost navedenih osobina povezana je s većim osuđivanjem tjelesnog kažnjavanja djece. Cohrsa i suradnici (2005) te Knafo i suradnici (2008) navode negativnu povezanost univerzalizma i nasilnog ponašanja ističući umanjenu potrebu za dominacijom i autoritetom kod osoba koje postižu visoke rezultate na ovoj skali. Nadalje, sklonost empatiji također je poveznica s dobivenim rezultatom (Myyry i Helkama, 2001).

Unatoč pomnom metodološkom planiranju, u ovom istraživanju prisutni su određeni nedostaci. Prvi nedostatak odnosi se na kvazi-eksperimentalni nacrt istraživanja. Većina kvazi-eksperimentalnih nacrti podrazumijeva početno neizjednačene skupine, odnosno sudionike neraspoređene po slučaju. U ovom istraživanju taj je preduvjet zadovoljen, međutim, nedostatak jest neslučajni uzorak. Svi studenti nisu imali jednaku vjerojatnost sudjelovanja u istraživanju. Zbog navedenog se javlja nemogućnost potpune kontrole kao što bi bio slučaj istinskog eksperimenta pa su kauzalni zaključci nesigurni, odnosno ne može se govoriti o uzročno posljedičnim vezama (Milas, 2005). Nadalje, korištena istraživačka tehnika, vinjeta, kratka je i pažljivo konstruirana opisna situacija koja je korisna prilikom ispitivanja osjetljivih tema poput ove. Međutim, njen nedostatak jest problem jednosmjernosti odgovaranja. Za razliku od stvarnih životnih situacija, vinjeta izostavlja interakciju s okolinom. Također, sadrži manje informacija od stvarnih situacija koje bi potencijalno utjecale na odgovor sudionika (Hughes, 1998). Osim navedenog, ograničenja su vezana uz provedbu istraživanja. Istraživanje ovoga diplomskog rada provedeno je putem interneta, a internetska istraživanja, iako jednostavna i isplativa, imaju određene nedostatke. Sudionici ovoga istraživanja ispunjavali su upitnik u nekontroliranim uvjetima. Distraktori, neusredotočenost sudionika, tehnička ograničenja, višestruko ispunjavanje upitnika, nerazumijevanje uputa ili upitnika i smanjena mogućnost dodatnih objašnjenja te odustajanje prije završetka istraživanja neki su od mogućih nedostataka koje *online* istraživanja „nose“ sa sobom. S obzirom na to da se upitnik dijelom distribuirao putem e-mailova studijskih godina moguća je i difuzija tretmana. Komunikacija o upitniku među poznanicima mogla je narušiti unutarnju valjanost. Osim navedenog, kod istraživanja putem interneta prisutan je i problem uzorkovanja. Zbog visoke razine anonimnosti *online* uzorak je upitne reprezentativnosti. Iako je upitnik dijeljen pretežno među studentskom populacijom ne može se sa sigurnošću potvrditi njegova reprezentativnost. Nadalje, provođenje istraživanja na uzorku studenata onemogućuje generalizaciju. Dobiveni rezultati ne odražavaju stavove opće populacije pa je s ciljem dobivanja tih podataka potrebno provesti istraživanje na sudionicima različite dobi i razine obrazovanja. Na taj bi se način utvrdile i potencijalne razlike stava prema tjelesnom kažnjavanju djece među različitim skupinama. Isto tako, većina istraživanja kojima se ispitivao stav prema tjelesnom kažnjavanju provedena je na djeci i roditeljima. Navedena činjenica onemogućuje usporedbu dobivenih rezultata s rezultatima prethodnih istraživanja. Osim provedbe i uzorkovanja, određeni nedostaci odnose se na primijenjene upitnike. Na početku istraživanja sudionicima je postavljeno pitanje o iskustvu

tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. Obuhvatniji i točniji rezultati dobili bi se uvođenjem pitanja o učestalosti i intenzitetu tjelesnog kažnjavanja. Nadalje, Kratka skala stava prema tjelesnom kažnjavanju konstruirana je za potrebe ovoga istraživanja. Iako pokazuje zadovoljavajuće metrijske karakteristike potrebne su provjere na drugim uzorcima s ciljem potvrde dobivenih rezultata. Nadalje, konstrukcija korištene vinjete prilagođena je hrvatskom kulturalnom kontekstu stoga postoji potreba za primjenom u drugim kontekstima. Kao još jedno od ograničenja skale može se navesti dob djeteta primijenjena u vinjeti. Moguće je da opravdavanje tjelesnog kažnjavanja varira ovisno o dobi djeteta. U vinjeti se koristi lik šesnaestogodišnjaka/inje upravo s ciljem ispoljavanja opravdanosti tjelesnog kažnjavanja. Zbog potencijalno drugačijeg percipiranja moći i autoriteta roditelja u situaciji s mlađim djetetom i time manjeg izražavanja opravdanosti ovog oblika nasilja, ovu pretpostavku je potrebno dodatno istražiti kvalitativnim istraživanjem. Nadalje, Kratka skala stava prema tjelesnom kažnjavanju konstruirana je s ciljem otklanjanja socijalno poželjnih odgovora. Međutim, Prikaz osobnih vrijednosti instrument je samoprocjene prilikom čijeg se ispunjavanja javlja mogućnost davanja socijalno poželjnih odgovora. Kao mogući nedostatak navedenog upitnika Ferić (2009) navodi nemogućnost promišljanja o vlastitom ponašanju i sustavu vrijednosti prije ispunjavanja upitnika. Zbog navedenog postoji mogućnost davanja procjena utemeljenih na trenutnim zaključcima podložnih različitim heuristici pamćenja. Uz navedene nedostatke, sklonost visokom ili niskom vrednovanju svih vrijednosti može predstavljati dodatan izvor greške u mjerenju osobnih vrijednosti. Kao moguće rješenje Pavlović (2017) u svom diplomskom radu navodi prolazak kroz edukativnu radionicu prije ispunjavanja upitnika koja bi potaknula sudionike na promišljanje o vlastitim vrijednostima. Takav pristup rezultirao bi preciznijim rezultatima, ali i bio financijski i vremenski iscrpljujuć.

Unatoč navedenim nedostacima, ovaj rad pruža vrijedne podatke za razumijevanje područja tjelesnog kažnjavanja djece. Kao što je navedeno u uvodu, brojna istraživanja provode se na nesustavan način koristeći različite metodološke pristupe te male i nereprezentativne uzorke što rezultira nalazima koji nisu u skladu s epidemiološkim podacima o primjeni tjelesnog kažnjavanja. Ovo istraživanje provedeno je s ciljem otklanjanja socijalno poželjnih odgovora i dobivanja uvida u realnu sliku stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Provedenim istraživanjem produbila se spoznaja o spolnim razlikama opravdavanja tjelesnog kažnjavanja djece te povezanosti ovoga konstrukta s osobnim vrijednostima i iskustvom tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu. Opisani nalazi smjernice su za rad psiholozima, ali i ostalim

stručnjacima u području prevencije obiteljskog nasilja. Korišteni kvazi-eksperimentalni nacrt provodi se upravo s ciljem praktične svrhe (Milas, 2005). Razvoj kritičkog mišljenja i svjesnost potencijalno štetnih posljedica tjelesnog kažnjavanja među načinima su formiranja stava djece i mladih kojim će se spriječiti podržavanje i pribjegavanje ovakvom ponašanju. Također, kroz radionice i predavanja potrebno je naučiti djecu i mlade prepoznavanju oblika tjelesnog kažnjavanja. Potrebno je osvijestiti neopravdanost primjene ovog oblika nasilja i „maknuti“ odgovornost i krivnju s kažnjavane djece. Nadalje, dobiveni rezultati osobnih vrijednosti pridonose razumijevanju stava prema tjelesnom kažnjavanju djece, dok je iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu kao značajan prediktor stava pokazatelj snažne potrebe za prekidom prijenosa međugeneracijskog tjelesnog kažnjavanja. Kao jedan od načina Egeland (1993) navodi odrastanje u emocionalno toplom i podržavajućem okruženju, dok Ajduković i suradnice (2000) ističu još važnost ekonomske sigurnosti, smanjenih razina stresa te usvajanja stavova drugačijih od onih koje imaju roditelji. Uz navedeno, provedbom ovoga istraživanja uočljiva je potreba za redovitim praćenjem. Redovita istraživanja prevalencije tjelesnog kažnjavanja djece i mjerenje stava kao jednog od značajnijih prediktora tjelesnog kažnjavanja pokazatelji su važnosti ovoga problema, kao i planiranja intervencija i provjere učinkovitosti prethodnih. Važno je napomenuti kako nakon dobivanja statistički neznačajnih interakcijskih efekata spola, računanjem analize varijance, instrument SSS-TK se u budućim istraživanjima može koristiti u bilo kojem obliku, neovisno o spolu. Vrijedni nalazi budućih istraživanja dobili bi se i primjenom longitudinalnog istraživanja. Na taj bi se način mogli usporediti stavovi studenata koji poslije i sami postaju roditelji. Posebna pažnja bila bi usmjerena na one pojedince koji su kao studenti imali izrazito nisku sklonost opravdavanju tjelesnog kažnjavanja, a poslije kao roditelji promijenili stav te opravdavali i zagovarali tjelesno kažnjavanje djece. Od jednake važnosti bili bi i oni pojedinci koji su stav promijenili u suprotnome smjeru. Kvalitativni dio istraživanja ovdje bi značio dodatno objašnjenje navedenih razlika. Dobiveni rezultati također bi bili pokazatelji potrebe za edukacijom i prevencijom u društvu, ali i oblik evaluacije već provedenih programa.

Zaključak

Stav prema tjelesnom kažnjavanju značajan je prediktor tjelesnog kažnjavanja djece. Složenom analizom varijance utvrđena je statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece s obzirom na spol sudionika, roditelja i djeteta. Suprotno očekivanjima, sklonost opravdavanju tjelesnog kažnjavanja razlikuje se među muškarcima i ženama. Muškarci su skloniji opravdavanju tjelesnog kažnjavanja djece. Rezultati koji se odnose na razliku s obzirom na spol roditelja i djeteta sukladni su prethodnim istraživanjima i potvrđuju pretpostavku o najvećoj opravdanosti tjelesnog kažnjavanja u situaciji kada majka udara sina. Ovim istraživanjem dobiven je i vrijedan podatak o značajnom doprinosu iskustva tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu u predviđanju stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Iskustvo tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu povezano je s pozitivnijim stavom primjene ovog oblika nasilja. Kako bi se sklonost opravdavanju dodatno pojasnila, provedena je regresijska analiza s ciljem ispitivanja doprinosa osobnih vrijednosti u predviđanju stava. Utvrđeno je kako sudionici koji postižu veći rezultat na skali zadržavanja tradicionalnih vrijednosti, ali i skali moći i hedonizma iskazuju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Suprotno tome, nizak rezultat na skali univerzalizma povezan je s ovakvim stajalištem.

Dobivenim rezultatima produbila se spoznaja o stavovima prema tjelesnom kažnjavanju djece. Uvidom u ovo područje, uviđa se važnost primjene preventivnih programa. Edukacija djece i mladih jedan je od načina suzbijanja opravdavanja i primjene ovoga oblika nasilja. Također, primjetna je potreba provođenja daljnjih istraživanja s ciljem sustavnog praćenja.

Literatura

- Afifi, T. O., Brownridge, D. A., Cox, B. J. i Sareen, J. (2006). Physical punishment, childhood abuse and psychiatric disorders. *Child Abuse & Neglect*, 30(10), 1093-1103. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.04.006>
- Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 367-412. <https://hrcak.srce.hr/96677>
- Ajduković, M., Mamula, M., Pećnik, N. i Tolle, N. (2000). Međugeneracijski prijenos nasilja u obitelji. Ajduković, M., Pavleković, G.(ur.), *Nasilje nad ženom*, 69-80. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Akmatov, M. K. (2011). Child abuse in 28 developing and transitional countries—Results from the multiple indicator cluster surveys. *International Journal of Epidemiology*, 40(1), 219-227. <https://doi.org/10.1093/ije/dyq168>
- Azar, S. T. (1991). Models of child abuse: A metatheoretical analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 8, 30-46. <https://doi.org/10.1177%2F0093854891018001004>
- Bacchini, D., Affuso, G., i Aquilar, S. (2015). Multiple forms and settings of exposure to violence and values: Unique and interactive relationships with antisocial behavior in adolescence. *Journal of interpersonal violence*, 30(17), 3065-3088. <https://doi.org/10.1177%2F0886260514554421>
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
- Besemer, S. (2017). Intergenerational Transmission of Violence. <https://doi.org/10.1002/9781118524275.ejdj0064>
- Bower, M. E. i Knutson, J. F. (1996). Attitudes toward physical discipline as a function of disciplinary history and self-labeling as physically abused. *Child Abuse & Neglect*, 20(8), 689-699. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(96\)00057-9](https://doi.org/10.1016/0145-2134(96)00057-9)
- Buchanan, A. (1996). *Cycles of child maltreatment: Facts, fallacies and interventions*. Wiley.
- Buljan Flander, G. (2001). *Uloga privrženosti i nekih odrednica ličnosti u zlostavljanju djece: proširenje Bowlbyjeve teorije*. Neobjavljena doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Buljan-Flander, G. i Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Marko M.
- Caffaro, J. V. i Conn-Caffaro, A. (2010). *Sibling abuse trauma. Assessment and intervention strategies for children, families and adults*. Routledge Taylor and Francis Group.
- Chiocca, E. M. (2017). American parents' attitudes and beliefs about corporal punishment: An integrative literature review. *Journal of Pediatric Health Care*, 31(3), 372-383. <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2017.01.002>
- Cicchetti, D. i Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment: Consequences for children's development. *Psychiatry*, 56(1), 96-118. <https://doi.org/10.1080/00332747.1993.11024624>

- Deater-Deckard, K., Lansford, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S. i Bates, J. E. (2003). The development of attitudes about physical punishment: an 8-year longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 351. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-3200.17.3.351>
- Durrant, J. i Ensom, R. (2012). Physical punishment of children: lessons from 20 years of research. *CMAJ*, 184(12), 1373-1377. <https://doi.org/10.1503/cmaj.101314>
- Egeland, B. (1993). A history of abuse is a major risk factor for abusing the next generation. U: Gelles, R. i Loseke, D. R., *Current controversies of family violence*, 197-208.
- European Network of National Observatories on Childhood (2009). *Guidelines on data collection and monitoring systems on child abuse*. IT.COMM.
- Ferguson, C. J. (2013). Spanking, corporal punishment and negative long-term outcomes: A meta-analytic review of longitudinal studies. *Clinical psychology review*, 33(1), 196-208. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.11.002>
- Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Alinea.
- Ferić, I. (2008). Sustav vrijednosti kao odrednica dominantnih političkih preferencija. *Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja*, 17(96-97), 615-629. <https://hrcak.srce.hr/29428>
- Flynn, C. P. (1998). To spank or not to spank: The effect of situation and age of child on support for corporal punishment. *Journal of Family Violence*, 13(1), 21-37.
- Furlan, I., Kljaić, S., Kolesarić, V., Krizmanić, M., Petz, B., Szabo, S. i Šverko, B.(2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Gagné, M. H., Tourigny, M., Joly, J. i Pouliot-Lapointe, J. (2007). Predictors of adult attitudes toward corporal punishment of children. *Journal of interpersonal violence*, 22(10), 1285-1304. <https://doi.org/10.1177/0886260507304550>
- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review. *Psychological bulletin*, 128(4), 539.
- Gershoff, E. T. i Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. *Journal of family psychology*, 30(4), 453.
- Heilmann, A., Mehay, A., Watt, R. G., Kelly, Y., Durrant, J. E., van Turnhout, J. i Gershoff, E. T. (2021). Physical punishment and child outcomes: a narrative review of prospective studies. *The Lancet*.
- Holden, G. W., Miller, P. C. i Harris, S. D. (1999). The instrumental side of corporal punishment: Parents' reported practices and outcome expectancies. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 908-919. <https://doi.org/10.2307/354012>
- Hrabri telefon (2017). Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju i ostalim odgojnim postupcima u Poljskoj, Latviji i Hrvatskoj - hrvatski rezultati. Pribavljeno 15.10.2021. s adrese <https://www.poliklinika-djeca.hr/wp-content/uploads/2018/05/Stavovi-prema-tjelesnom-ka%C5%BEenjanju-i-ostalim-odgojnim-postupcima-u-Poljskoj-Latviji-i-Hrvatskoj-%E2%80%93-hrvatski-rezultati.pdf>

- Hughes, R. (1998). Considering the vignette technique and its application to a study of drug injecting and HIV risk and safer behaviour. *Sociology of Health & Illness*, 20(3), 381-400. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.00107>
- Ilišin, V. (2011). Vrijednosti mladih u Hrvatskoj. *Politička misao*, 48(3), 82-122. <https://hrcak.srce.hr/74105>
- Izgradnja Europe za djecu i s djecom (2008). *Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece*. Pribavljeno 15.10.2021. s adrese <http://www.coe.int/t/dg3/children/pdf/QACroatian.pdf>
- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W. i Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129(3), 339-375. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.129.3.339>
- Khamis, V. (2000). Child psychological maltreatment in Palestinian families. *Child Abuse & Neglect*, 24(8), 1047-1059. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00157-5](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00157-5)
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford Press.
- Knafo, A., Daniel, E. i Khoury-Kassabri, M. (2008). Values as protective factors against violent behavior in Jewish and Arab high schools in Israel. *Child development*, 79(3), 652-667. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01149.x>
- Kochanska, G. (1994). Beyond cognition: Expanding the search for the early roots of internalization and conscience. *Developmental Psychology*, 30, 20-22. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0012-1649.30.1.20>
- Kordiš, D. (2016). *Socijalno-emotivni razvoj djeteta u ranom djetinjstvu*. Završni rad. Pula: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:429982>
- Lansford J. E., Alampay, L., Bacchini, D., Bombi, A. S., Bornstein, M. H., Chang, L. i Zelli, A. (2010). Corporal punishment of children in nine countries as a function of child gender and parent gender. *International Journal of Pediatrics*, 2010, 672780. <https://dx.doi.org/10.1155/2010/672780>
- Larzelere, R. E. i Kuhn, B. R. (2005). Comparing child outcomes of physical punishment and alternative disciplinary tactics: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8(1), 1-37. <https://doi.org/10.1007/s10567-005-2340-z>
- Mahoney, A., Donnelly, W. O., Lewis, T. i Maynard, C. (2000). Mother and father self-reports of corporal punishment and severe physical aggression toward clinic-referred youth. *Journal of clinical child psychology*, 29(2), 266-281. https://doi.org/10.1207/S15374424jccp2902_12
- Main, M. i Goldwyn, R. (1984). Predicting rejection of her infant from mother's representation of her own experience: Implications for the abused-abusing intergenerational cycle. *Child abuse & neglect*, 8(2), 203-217. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(84\)90009-7](https://doi.org/10.1016/0145-2134(84)90009-7)
- Maleš, D. i Kušević, V. (2008). Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji? *Dijete i društvo*, 10(1), 49- 70.
- Markowitz, F. E. (2001). Attitudes and Family Violence: Linking Intergenerational and Cultural Theories. *Journal of Family Violence*, 16(2), 205-218. <https://doi.org/10.1023/A:1011115104282>

- McCleary, D. F., & Williams, R. L. (2009). Sociopolitical and personality correlates of militarism in democratic societies. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 15*(2), 161-187. doi:10.1080/10781910902837248
- Mehlhausen-Hassoen, D. (2021). Gender-specific differences in corporal punishment and children's perceptions of their mothers' and fathers' parenting. *Journal of interpersonal violence, 36*(15-16). <https://doi.org/10.1177%2F0886260519842172>
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada slap.
- Miller-Perrin, C.L., Perrin, R.D. i Kocur, J.L. (2009). Parental physical and psychological aggression: Psychological symptoms in young adults. *Child abuse & neglect, 33*(1), 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.12.001>
- Mulvaney, M. K. i Mebert, C. J. (2007). Parental corporal punishment predicts behavior problems in early childhood. *Journal of family psychology, 21*(3), 389. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-3200.21.3.389>
- Milner, J.S. i Dopke, C. (1997). Child physical abuse: Review of offender characteristics. Wolfe, D. A., McMahon, R.J. i Peters, R.D. (ur.), *Child abuse: New directions in prevention and treatment across life span* (str.27-54). London.
- Myyry, L. i Helkama, K. (2001). University students' value priorities and emotional empathy. *Educational Psychology, 21*(1), 25-40. <https://doi.org/10.1080/01443410123128>
- National Research Council (1993.) *Understanding child abuse and neglect*. The National Academies Press.
- Pavlović, T. (2017). *Mračna strana vrednota: Povezanost Mračne trijade i osobnih vrijednosti u hrvatskom uzorku*. (Diplomski rad). Hrvatski studiji, Zagreb. Pribavljeno 5.1.2022. s adrese <https://repozitorij.hrstud.unizg.hr/island/ora/object/hrstud:1015/preview>
- Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Naklada Slap.
- Pećnik, N. i Brunnberg, E. (2005). Professionals' characteristics, victim's gender, and case assessments as predictors of professional judgments in child protection. *Review of psychology, 12*(2), 133-146. <https://hrcak.srce.hr/2317>
- Pećnik, N. (2006). Prilog odbacivanja tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijete i društvo, 8*, 177-199.
- Pećnik, N., Radočaj, T. i Tokić, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja, 3*(113), 625-649. <https://hrcak.srce.hr/72434>
- Pećnik, N. i Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

- Pinderhughes, E. E., Dodge, K. A., Bates, J. E., Pettit, G. S. i Zelli, A. (2000). Discipline responses: Influences of parents' socioeconomic status, ethnicity, beliefs about parenting, stress, and cognitive-emotional processes. *Journal of Family Psychology*, 14, 380-400.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. i Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741–763. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.67.4.741>
- UN Committee on the Rights of the Child (CRC) (2006). *General comment No. 8 (2006): The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment*. Pribavljeno 10.10.2021. s adrese <https://www.refworld.org/docid/460bc7772.html>
- Rajter, M. (2013). *Obiteljski stresori i obilježja obitelji kao prediktori roditeljskog nasilja nad djecom*. Doktorski rad. Zagreb: Pravni fakultet.
- Rajter, M. (2019). Razlike u jednogodišnjoj prevalenciji roditeljskog nasilja prema samoiskazu adolescenata u 2011. i 2017. godini.. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(1), 5-38. <https://hrcak.srce.hr/222993>
- Rajter, M., Trbus, M. i Pećnik, N. (2016). Socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 23(2). <http://dx.doi.org/10.3935/ljsr.v23i2.135>
- Rodrigues, C. M. i Southerland, D. (1999). Predictors od parents' physical disciplinary practices. *Child Abuse and Neglect*, 7, 651-657. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(99\)00043-5](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00043-5)
- Salzinger, S., Feldman, R.S., Hammer, M. i Rosario, M.(1991). Risk for physical child abuse and the personal consequences for its victims. *Criminal Justice and Behavior*, 18 (1), 64-81. <https://doi.org/10.1177%2F0093854891018001006>
- Sheu, Y. S., Polcari, A., Anderson, C. M. i Teicher, M. H. (2010). Harsh corporal punishment is associated with increased T2 relaxation time in dopamine-rich regions. *Neuroimage*, 53(2), 412-419. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2010.06.043>
- Schwartz, S. H. (2007). Basic human values: Theory, measurement, and applications. *Revue française de sociologie*, 47(4), 929.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Simons, R. L., Lin, K. i Gordon, L. C. (1998). Socialization in the family of origin and male dating violence: A prospective study. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 467–478. <https://doi.org/10.2307/353862>

- Simons, R. L., Wu, C. I., Lin, K. H., Gordon, L. i Conger, R. D. (2000). A cross-cultural examination of the link between corporal punishment and adolescent antisocial behavior. *Criminology*, 38(1), 47-80. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2000.tb00883.x>
- Straus, M. A. i Donnelly, D. A. (2017). *Beating the devil out of them: Corporal punishment in American families and its effects on children*. Routledge.
- Straus, M. A. i Paschall, M. J. (2009). Corporal punishment by mothers and development of children's cognitive ability: A longitudinal study of two nationally representative age cohorts. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 18(5), 459-483. <https://doi.org/10.1080/10926770903035168>
- Sundberg, R. (2014). Violent values: Exploring the relationship between human values and violent attitudes. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 20(1), 68-83. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0035651>
- Taylor, C. A., Manganello, J. A., Lee, S. J. i Rice, J. C. (2010). Mothers' spanking of 3-year-old children and subsequent risk of children's aggressive behavior. *Pediatrics*, 125(5), 1057-1065. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-2678>
- Taylor, C. A., Hamvas, L. i Paris, R. (2011). Perceived instrumentality and normativeness of corporal punishment use among black mothers. *Family Relations*, 60, 60-72. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00633.x>
- Taylor, C. A., Hamvas, L., Rice, J., Newman, D. L. i DeJong, W. (2011). Perceived social norms, expectations, and attitudes toward corporal punishment among an urban community sample of parents. *Journal of Urban Health*, 88(2), 254-269. [10.1007/s11524-011-9548-7](https://doi.org/10.1007/s11524-011-9548-7).
- Taylor, C. A., Al-Hiyari, R., Lee, S. J., Priebe, A., Guerrero, L. W. i Bales, A. (2016). Beliefs and ideologies linked with approval of corporal punishment: A content analysis of online comments. *Health Education Research*, 31(4), 563-575. <https://doi.org/10.1093/her/cyw029>
- Trbus M., Rajčić H. i Rajter M. (2015). *Svako dijete ima pravo biti sigurno od nasilja*. Udruga roditelja „Korak po korak“.
- Velki, T. i Bošnjak, M. (2012). Povezanost roditeljskih odgojnih postupaka s tjelesnim kažnjavanjem djece. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58(28), 63-81. <https://hrcak.srce.hr/95244>
- Vidović, L. (2008). Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 1, 303-320. <https://hrcak.srce.hr/89326>

Widom, C.S. (1989). Does violence beget violence? A critical examination of the literature. *Psychological Bulletin*, 106, 3-28. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.106.1.3>

Yang, S. (2009). Cane of love: Parental attitudes towards corporal punishment in Korea. *British Journal of Social Work*, 39(8), 1540-1555. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcn034>

Žakula Desnica, T. (2010). Tjelesno nasilje roditelja nad djecom. Daniela Šincek (ur.), *III. Znanstveni skup posvećem pitanjima nasilja Psihosocijalni aspekt nasilja u suvremenom društvu-izazov obitelji, školi i zajednici* (str. 187-201). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.

Prilog

Kratka situacijska skala stava prema tjelesnom kažnjavanju

VARIJANTA SIN - MAJKA

Pročitajte opis događaja:

Marko (16) je učenik 2. razreda srednje škole u Karlovcu. Od početka srednje škole imao je nekoliko incidenata koji se uglavnom odnose na krađe i vandalizam, ali do sada nije bilo kontakata s policijom ili službama socijalne skrbi, već je sve riješeno unutar škole. Prošli tjedan nakon škole, majka ga je zatekla da u sobi broji novac. Radilo se o 800 kn za koje je sigurna da mu nisu dali ni ona ni otac. Optužila ga je da je ukrao novac nakon čega je uslijedila svađa u kojoj je Marko rekao majci da laže te da mu ona i otac nikada ne daju dovoljno. Razbjesnio se i rekao majci da je „jadna“, „odvratna“ i da je „glupa seljačina“. Majka je na to reagirala tako da je Marku udarila šamar po licu.

Što mislite o ovom događaju? Vaše odgovore označite na sljedećem upitniku koristeći se oznakama:

- 1 – Uopće se ne slažem
- 2 – Donekle se ne slažem
- 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 – Donekle se slažem
- 5 – U potpunosti se slažem

1.	Reakcija majke je opravdana	1	2	3	4	5
2.	Drago mi je što je majka udarila Marka	1	2	3	4	5
3.	Da sam na mjestu majke i ja bih primijenio/la tjelesno kažnjavanje	1	2	3	4	5
4.	Mislim da je Marko zaslužio udarac	1	2	3	4	5
5.*	Ljuti me što je majka udarila Marka	1	2	3	4	5

6.*	Da sam na mjestu majke, problem bih riješio/la razgovorom	1	2	3	4	5
7.*	Mislim da majka nije trebala udariti Marka	1	2	3	4	5
8.	Zadovoljan/na sam reakcijom majke	1	2	3	4	5
9.*	Da sam na mjestu majke, reagirao/la bih smirenije	1	2	3	4	5

*Ove čestice potrebno je rekodirati u obrnutom smjeru

VARIJANTA KĆI - MAJKA

Petra (16) je učenica 2. razreda srednje škole u Karlovcu. Od početka srednje škole imala je nekoliko incidenata koji se uglavnom odnose na krađe i vandalizam, ali do sada nije bilo kontakata s policijom ili službama socijalne skrbi, već je sve riješeno unutar škole. Prošli tjedan nakon škole, majka ju je zatekla da u sobi broji novac. Radilo se o 800 kn za koje je sigurna da joj nisu dali ni ona ni otac. Optužila ju je da je ukrala novac nakon čega je uslijedila svađa u kojoj je Petra rekla majci da laže te da joj ona i otac nikada ne daju dovoljno. Razbjesnila se i rekla majci da je „jadna“, „odvratna“ i da je „glupa seljačina“. Majka je na to reagirala tako da je Petri udarila šamar po licu.

Što mislite o ovom događaju? Vaše odgovore označite na sljedećem upitniku koristeći se oznakama:

- 1 – Uopće se ne slažem
- 2 – Donekle se ne slažem
- 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 – Donekle se slažem
- 5 – U potpunosti se slažem

1.	Reakcija majke je opravdana	1	2	3	4	5
2.	Drago mi je što je majka udarila Petru	1	2	3	4	5
3.	Da sam na mjestu majke i ja bih primijenio/la tjelesno kažnjavanje	1	2	3	4	5
4.	Mislim da je Petra zaslužila udarac	1	2	3	4	5
5.*	Ljuti me što je majka udarila Petru	1	2	3	4	5
6.*	Da sam na mjestu majke, problem bih riješio/la razgovorom	1	2	3	4	5
7.*	Mislim da majka nije trebala udariti Petru	1	2	3	4	5
8.	Zadovoljan/na sam reakcijom majke	1	2	3	4	5
9.*	Da sam na mjestu majke, reagirao/la bih smirenije	1	2	3	4	5

*Ove čestice potrebno je rekodirati u obrnutom smjeru

VARIJANTA SIN – OTAC

Marko (16) je učenik 2. razreda srednje škole u Karlovcu. Od početka srednje škole imao je nekoliko incidenata koji se uglavnom odnose na krađe i vandalizam, ali do sada nije bilo kontakata s policijom ili službama socijalne skrbi, već je sve riješeno unutar škole. Prošli tjedan nakon škole, otac ga je zatekao da u sobi broji novac. Radilo se o 800 kn za koje je

siguran da mu nisu dali ni on ni majka. Optužio ga je da je ukrao novac nakon čega je uslijedila svađa u kojoj je Marko rekao ocu da laže te da mu on i majka nikada ne daju dovoljno. Razbjjesnio se i rekao ocu da je „jadan“, „odvratan“ i da je „glupa seljačina“. Otac je na to reagirao tako da je Marku udario šamar po licu.

Što mislite o ovom događaju? Vaše odgovore označite na sljedećem upitniku koristeći se oznakama:

- 1 – Uopće se ne slažem
- 2 – Donekle se ne slažem
- 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 – Donekle se slažem
- 5 – U potpunosti se slažem

1.	Reakcija oca je opravdana	1	2	3	4	5
2.	Drago mi je što je otac udario Marka	1	2	3	4	5
3.	Da sam na mjestu oca i ja bih primijenio/la tjelesno kažnjavanje	1	2	3	4	5
4.	Mislim da je Marko zaslužio udarac	1	2	3	4	5
5.*	Ljuti me što je otac udario Marka	1	2	3	4	5
6.*	Da sam na mjestu oca, problem bih riješio/la razgovorom	1	2	3	4	5
7.*	Mislim da otac nije trebao udariti Marka	1	2	3	4	5
8.	Zadovoljan/na sam reakcijom oca	1	2	3	4	5
9.*	Da sam na mjestu oca, reagirao/la bih smirenije	1	2	3	4	5

*Ove čestice potrebno je rekodirati u obrnutom smjeru

VARIJANTA KĆI – OTAC

Petra (16) je učenica 2. razreda srednje škole u Karlovcu. Od početka srednje škole imala je nekoliko incidenata koji se uglavnom odnose na krađe i vandalizam, ali do sada nije bilo kontakata s policijom ili službama socijalne skrbi, već je sve riješeno unutar škole. Prošli tjedan nakon škole, otac ju je zatekao da u sobi broji novac. Radilo se o 800 kn za koje je siguran da joj nisu dali ni on ni majka. Optužio ju je da je ukrala novac nakon čega je uslijedila svađa u kojoj je Petra rekla ocu da laže te da joj on i majka nikada ne daju dovoljno. Razbjjesnila se i rekla ocu da je „jadan“, „odvratan“ i da je „glupa seljačina“. Otac je na to reagirao tako da je Petri udario šamar po licu.

Što mislite o ovom događaju? Vaše odgovore označite na sljedećem upitniku koristeći se oznakama:

- 1 – Uopće se ne slažem
- 2 – Donekle se ne slažem
- 3 – Niti se slažem, niti se ne slažem
- 4 – Donekle se slažem
- 5 – U potpunosti se slažem

1.	Reakcija oca je opravdana	1	2	3	4	5
2.	Drago mi je što je otac udario Petru	1	2	3	4	5
3.	Da sam na mjestu oca i ja bih primijenio/la tjelesno kažnjavanje	1	2	3	4	5
4.	Mislim da je Petra zaslužila udarac	1	2	3	4	5
5.*	Ljuti me što je otac udario Petru	1	2	3	4	5
6.*	Da sam na mjestu oca, problem bih riješio/la razgovorom	1	2	3	4	5
7.*	Mislim da otac nije trebao udariti Petru	1	2	3	4	5
8.	Zadovoljan/na sam reakcijom oca	1	2	3	4	5
9.*	Da sam na mjestu oca, reagirao/la bih smirenije	1	2	3	4	5

*Ove čestice potrebno je rekodirati u obrnutom smjeru